

ONDINE

Kirsi Tiihonen
Raimo Sirkkiä
Esa Ruuttunen
Juha Usitalo

Estonian National Opera
Chorus and Orchestra
Hannu Lintu, conductor

TAUNO PYLKKÄNEN

MARE and her SON

Opera in Three Acts

ONDINE

TAUNO PYLKKÄNEN (1918–1980)

MARE and her SON

Opera in Three Acts

Libretto by Aino Kallas

Mare	Kirsi Tiihonen
Imant	Raimo Sirkiä
Goswin von Herike	Juha Uusitalo
Mango	Esa Ruuttunen
Minstrel	Juha Riihimäki
Man-at-arms	Kai Valtonen

Estonian National Opera Chorus
Estonian National Opera Orchestra
Hannu Lintu, conductor

ODE 1055-2D

TAUNO PYLKKÄNEN (1918–1980)

MARE and her SON

OPERA IN THREE ACTS

COMPOSED IN 1942–43

LIBRETTO BY AINO KALLAS

Cast ♦ Personen ♦ Personnages ♦ Henkilöt

MARE

soprano KIRSI TIIHONEN

Widow of Valdeko, elder of Sakala
Witwe von Valdeko, des Oberhaupts von Sakala
veuve du doyen de village de Sakala
Sakalan vanhimman leski

4 IMANT

tenor RAIMO SIRKIÄ

Her 19-year-old son
ihr neunzehnjähriger Sohn
son fils de dix-neuf ans
hänen 19-vuotias poikansa

GOSWIN VON HERIKE

baritone JUHA UUSITALO

Castellan of Viljandi Castle
Burgvogt auf der Ordensburg Viljandi
chef du Château de Viljandi
Viljannin linnan komtuuri

MANGO

baritone ESA RUUTTUNEN

An aging hunter
ein älterer Jäger
un vieux chasseur
vanha eränkävijä

A MINSTREL

Stadtpeifer
un ménestrel
leikari

tenor JUHA RIIHIMÄKI

MAN-AT-ARMS

Soldat
un gardien armé
asevartija

bass KAI VALTONEN

Knights, canons, priests, monks, men-at-arms,
peasants, women, young girls, children, youths,
old men and women

Ritter, Domherren, Priester, Mönche, weitere Soldaten,
Landleute, Eheweiler, junge Mädchen, Kinder,
halbwüchsige Jungen und alte Leute

Chevaliers, chanoines, pasteurs, moines, gardiens armés,
paysans, femmes, jeunes filles, enfants, adolescents, vieillards

Ritareita, tuomioherroja, pappeja, munkkeja, asevartijoita,
maarahvasta, vaimoja, nuoria tyttöjä, lapsia,
keskenkasvuaisia poikia ja vanhuksia

Estonian National Opera Chorus
Estonian National Opera Orchestra
HANNU LINTU, conductor

	Page
Introduction	6
Einführung	17
Introduction	25
Esittelyteksti	32
Synopsis	
English	16
6 Deutsch	24
Français	31
Suomi	38
Libretto	39

CD 1	Playing time	Page
	[66:07]	
Act I		
1 Overture/Alkusoitto	2:05	39
2 Mango <i>Sinun terveydeksesi (To your health)</i>	2:58	39
3 Mare <i>Päivä on jo korkealla (The sun is high already)</i>	6:10	40
4 Mango <i>Onhan sulla poikasi Imant! (But you still have your son Imant!)</i>	4:48	41
5 Mare <i>Imant on tulossa (Imant is coming)</i>	4:01	42
6 Imant <i>Sata rekeä on lähdössä (A hundred sleighs are setting off)</i>	5:30	43
7 Mare <i>Tämä on elämän ja kuoleman paikka (This is a question of life and death)</i>	2:18	45
8 Imant <i>Niin, tahdotko siis kysyttäväksi julki (Do you want people to ask in public)</i>	3:37	45
9 Imant <i>Äiti! Miksi minut synnytit (Mother! Why did you bear me)</i>	5:01	46
Act II		
10 Male chorus/Mieskuoro <i>Bibit hera, bibit herus</i>	2:30	48
11 Goswin <i>Olkaat vahvassa turvassa (Your safety is assured)</i>	1:33	48
12 Song of the Minstrel/Leikarin laulu	2:29	49
13 Sword Dance/Miekkatanssi	3:04	49
14 Fantastic Dance/Fantastinen tanssi	5:07	49

15	Male chorus/Mieskuoro <i>Bibit hera</i>	1:24	49
16	Mare <i>Se on minun ja Jumalan asia!</i> <i>(That is mine and God's affair!)</i>	2:31	50
17	Goswin <i>Finis festo!</i>	1:04	51
18	Mare <i>Tahdon ensin poikani, Herra!</i> <i>(First I want my son, Lord!)</i>	4:18	51
19	Goswin <i>Kalparitarit! (Knights of the Sword!)</i>	2:06	53
20	Mare <i>Herra... (Lord...)</i>	3:14	54

CD 2

Playing time Page

[72:01]

Act III

1	Orchestral introduction/Orkesterijohdanto	3:07	56
2	Mare <i>Seisa veri, seisa veri</i>	1:24	56
3	Goswin <i>Minä pidin komtuurinsanani, vaimo</i> <i>(I kept the Castellan's word, woman)</i>	4:39	56
4	Mare <i>Emo vei heijan heinämaalle</i> <i>(Mother took the crib to the meadow)</i>	3:23	57
5	Imant <i>Jätä lastenlorut äiti!</i> <i>(Cease your nursery rhymes, Mother!)</i>	2:33	58
6	Mare <i>He ovat tapetut! (They have been slain!)</i>	4:06	60
7	Imant <i>Älä sekoita äiti! (Do not ramble, Mother!)</i>	2:40	61
8	Mare <i>Kuule minua, poikani Imant</i> <i>(Hear me, Imant my son)</i>	5:41	62

9	Imant <i>Mene tyköäni, äiti</i> <i>(Be gone from me, Mother)</i>	8:37	63
10	Interlude/Välisoitto	3:56	65
11	Female chorus/Naiskuoro <i>Viekää hautaan (Bear to the grave)</i>	1:49	65
12	Mango <i>Imant, Valdekon poika on kuollut</i> <i>(Imant, son of Valdeko is dead)</i>	4:01	66
13	Mare <i>Nyt saatte viedä hautaan poikani Imantin</i> <i>(Now you may take to his grave Imant my son)</i>	2:39	67
14	Mare <i>Nyt sanosta minulle, Sakalan vanhin</i> <i>(Give word now, Sakala's eldest)</i>	5:16	68
15	Mare <i>Nyt hän on kuollut (Now he is dead)</i>	6:10	70
16	Mare <i>Taas tuo laulu! (That song again!)</i>	4:26	72
17	Chorus/Kuoro <i>Lyökää hänet maahan!</i> <i>(Strike her to the ground!)</i>	1:10	73
18	Mare <i>Suviöinä joutsenet lahdeltsi joikui</i> <i>(On summer nights the swans cried from the bay)</i>	3:04	74
19	Mare <i>Tuolla ylhäällä pilvien palteilla</i> <i>(Up there on high, on the edge of the clouds)</i>	3:08	74

7

Set in 1343, during the rule of the Livonian Order, at around St Thomas's Day.

Tapahtuu vuonna 1343 Ordon hallituksen aikana, joulun alla, Tuomaanpäivän vaiheilla

Irja Aholainen (Mare),
Jorma Huttunen (Imant) 1953

Irja Aholainen (Mare), Alfons Almi (Imant), Lauri Lahtinen (Mango) 1945

Tauno Pykkänen a natural opera writer

“He is a theatre man from top to toe, concerned not so much with the ethical and aesthetical value of his works as with their dramatic impact. Modelling himself most closely on Puccini, he writes for the singing voice in a way that is extremely rewarding.”

The composer in question could well be Tauno Pykkänen but is in fact Pykkänen’s description of Gian Carlo Menotti. The words do, however, apply equally well to Pykkänen, sometimes hailed as the Puccini of the North and Finland’s Menotti. These likenesses could suggest the absence of an independent style, but they can also be taken as tokens of respect. Few Nordic composers have aspired to the finest traditions of Italian opera as successfully as Tauno Pykkänen.

Born on 22 March 1918, Tauno Pykkänen was the adopted son of Väinö Pykkänen, an office manager, and his actress wife Hilma Rantanen-Pykkänen. Through his adopted mother he was immediately introduced to the world of drama, for Hilma Rantanen was a leading light on the Finnish theatre scene. She first entered the Finnish Theatre as early as 1895, translated Estonian plays into Finnish and later wrote her memoirs.

Thus Tauno Pykkänen himself recalled his childhood experiences of the theatre: “My mother was greatly loved and respected as an artiste, a tragedienne in the grand style. My first memories are in fact of the fascinating atmosphere of the theatre. I was there when plays were being directed, I listened hidden behind doors when roles were being rehearsed, and all the games I played with my pals in the yard were theatre games. Growing up in this atmosphere and environment developed my dramatic sense and guided my interests, after my musical

awakening, towards opera.”

His home also fostered another feature characteristic of Pykkänen’s output: the use of texts by Aino Kallas and Estonian topics. Hilma Rantanen knew Aino Kallas in person and helped her son to adapt the libretto for *Mare*. As a child, Tauno and his mother often visited Aino Kallas’s summer home on the Estonian island of Saaremaa.

Precocious talent

From his early years onwards, Tauno Pykkänen was interested first and foremost in opera and composed his first opera, *Jaakko Ilkka*, before the age of 20. Specialising in opera was already possible for Pykkänen’s generation, since Finland had by that time acquired a regular professional company, the Finnish Opera (predecessor of the Finnish National Opera) in 1911. Several notable operas in Finnish had also been composed, so there was no shortage of models. In Pykkänen’s youth, the most popular Finnish opera was Leevi Madetoja’s *The Ostrobothnians* premiered in 1923, but Aarre Merikanto’s *Juha*, another major Finnish opera, had not yet been performed.

In the preceding generation, Väinö Raitio and Armas Launis had addressed themselves to opera, and the latter, especially, served as a model for Pykkänen. In a letter written in 1947 Pykkänen said that a performance of Launis’s *Kullervo* in 1934 had marked a decisive turning point in his career. Watching it, he had realised that “the blending of dramatic and lyrical elements on a purely Finnish basis was the ideal Finnish opera”.

Bathsheba of Saaremaa, his first opera using a text by Aino Kallas, was written when he was only 22 and was

the earliest by him to be performed, though not until 1959, in a revised version at Tampere Opera. An industrious student, Tauno Pykkänen graduated from the University of Helsinki when he was 22 and from the Sibelius Academy one year later. For his Sibelius Academy diploma he composed a Divertimento for flute, oboe, cello and harp that is one of his few chamber works.

During the Second World War, in 1941, he was employed at Headquarters and the Ministry of Defence, having been exempt from active service on grounds of health. He was able to go on composing and gave a concert of his works in 1942. His real breakthrough came with the premiere of *Mare and her Son* immediately after the war in 1945. "Mr Pykkänen achieved a great victory with his work and arouses very special expectations for Finnish operatic art," wrote the leading Finnish daily, Helsingin Sanomat.

The expectations were soon being realised as opera followed opera. After *Mare* came the historical *Simon Hurтта* (1948) after a play by Eino Leino, and the musical legend *Icarus* (1944–53) combining opera and ballet. The popularity of *Opri and Oleksi* premiered in 1957 demonstrated that Pykkänen also possessed an inherent gift for finding topical subjects. Its topic, evacuation, was in tune with the nostalgia of the Finns forced to leave their homes in Karelia during the war, and ten years later *The Unknown Soldier* well lived up to public expectation and enjoyed an unprecedented reception.

Pykkänen also experimented with the new genre of radio opera, and *The Wolf's Bride* (1950), based on a text by Aino Kallas, won third prize in the Prix Italia competition. *The Wolf's Bride* is one of the few Finnish operas premiered abroad, being first heard on the Turin

Radio in 1950. Pykkänen also composed several small-scale operas intense in mood, such as *The Shadow* (1954) and the television opera *The Prisoners* (1964).

Though Pykkänen concentrated on opera, his extensive output also included a ballet, *Kaarina Maununtytär* (1961), the orchestral *Ultima Thule* (1949) and *Preludio sinfonico* (1952), and the song cycles *The Swan of Death* (1943, text by Aino Kallas), *Moonbridge* (1953), *Visions* (1958) and *Songs of Joy and Sorrow* (1976). He was also a music critic and Artistic Director of the Finnish National Opera 1960-69.

Writing his first opera at an early age, Pykkänen was still relatively young (49) when he wrote his last, *The Unknown Soldier*, based on the novel by Väinö Linna, that was premiered in 1967 on the 50th anniversary of the independent Republic of Finland. It was the great event of the season and ran to 30 performances.

In *The Unknown Soldier* Pykkänen struck out in a new direction, experimenting with more modern means. No new operas were, however, forthcoming, and he gradually lost his health and creative drive. Before he died, he nevertheless lived to see the great boom in Finnish opera to which he had so notably contributed. By his death in 1980, Finland had witnessed the premieres of Joonas Kokkonen's *The Last Temptations* and Aulis Sallinen's *The Horseman* and *The Red Line*, all of which were to reap international acclaim.

With ten operas to his name, Pykkänen still ranks as one of the leading Finnish opera composers. To those who swore by Modernism in the 1960s, his inherently Late Romantic style may have seemed old-fashioned, but amid the stylistic pluralism of the present day his sonorous music is ripe for rediscovery. The concert

performances of *Mare and her Son* in Tallinn in 2004 and Helsinki in 2005 have aroused renewed interest in a composer who has at times tended to be forgotten.

Text by Aino Kallas appeals to Pykkänen

One of the listeners when Pykkänen's opera *The Wolf's Bride* was performed on the radio in 1950 was the writer Aino Kallas. Afterwards, she wrote: "I am far too old to still be proud of any success, but before I depart, I would like to be able to trust that I will live on in my works."

12 Her wish has been granted. Although some of her works have fallen into oblivion, a surprising number have taken on a new life in operas. They well satisfy the demands of a libretto. Lacking in everyday life, they are all the richer in passionate feelings, mysticism, conflicts and violent denouements. Kallas's strange language may sometimes seem artificial to the modern reader, but it is fine for setting to music.

Tauno Pykkänen composed three operas to texts by Aino Kallas: *Mare and her Son*, *The Wolf's Bride* and *Bathsheba of Saaremaa*. Another composer who has turned to texts by her is Ilkka Kuusisto, whose monologue opera *A Woman Like Frozen Champagne* (1999) is based on her diaries. In Estonia she has inspired Eduard Tubin and Juhan Jürme. Tubin has composed two operas to texts by her, *Barbara von Tisenhusen* (1969) and *The Parson of Reig* (1971). Juhan Jürme's opera *Võõras veri* (1939) is likewise based on *Barbara von Tisenhusen*.

Aino Kallas, née Krohn, was born in Viipuri (Vyborg) in 1878 and married an Estonian, Oskar Kallas, in 1900. In her novels and short stories, she immediately began drawing on the history and tradition of her new homeland and in the early years, particularly the lives of

the poor rural peasants. She later came into contact with the Noor-Eesti group of writers and through them impressionist and symbolist influences.

From 1922 onwards Aino Kallas lived in London, to which her husband was posted as Estonian Ambassador. While there, she continued to write on Estonian themes, now employing an even more archaic idiom inspired by ancient texts. After twelve years in London, she returned to Tallinn, where she devoted herself to adapting some of her short stories as plays. After the war, she spent some time in Stockholm before returning to Helsinki for the last three years of her life. Her last great work was to be her multi-volume diary in which, among other things, she describes her affair with the Finnish poet Eino Leino.

Historical background to Mare

"The opera composer spends 90 per cent of his time searching for a suitable topic and libretto and the remainder just putting the idea into practice," wrote Tauno Pykkänen to the writer Kyllikki Mäntylä while planning the opera *Opri and Oleksi* based on her play. He knew what made a good libretto: "It must contain elements that, without long verbal explanations, have a powerful effect on the audience. Tension – usually psychological – mystery, stronger-than-normal hate or love, contrasts, punch, and above all human fates that interest, move, possibly horrify and even terrify, but that cannot leave anyone indifferent."

The play *Mare and her Son* by Aino Kallas contained just such elements. The story of Mare, a mother who betrays the rebels because of her son, has roots in history. In the St George's Night uprising of 1343 the peasants had tried to free themselves from the yoke of the German knights, but

the uprising was quelled. An assault was made on Viljandi Castle towards the end of the same year. According to Russow's *Livländische Chronik*, the peasants agreed to attack the castle and to hide in sacks of grain. An old woman nevertheless revealed the plan to the Germans that they might spare the sack containing her son.

In planning a short story on this theme, Aino Kallas began to write in an increasingly distinctive and archaic style and deliberately picked vocabulary from the old hymn book and book of sermons. In the story her idiom almost became a mannerism, but according to the Kallas scholar Kai Laitinen, the adaptation as a play was possibly her "most forceful and enchanting". Some of her mannerisms are also evident in the play, and the libretto is encumbered by an exclamation mark at the end of almost every line.

Aino Kallas began adapting her story as a play while in London in 1928 but did not make much progress until six years later. Her play *Mare and her Son* was premiered at the Finnish National Theatre on 2 October 1935. It got a moderate reception, though the reviews suggest that the stage director, Eino Kalima, was not very enthusiastic about it. Nor did the play make much of a stir in Finland, but its performance in Tallinn on 15 November 1935 occasioned a tremendous cultural outcry. In Estonia, the play was assessed not so much on its artistic as its national merits. Mare's betrayal was considered unseemly, and the Finnish writer was accused of offending Estonian feelings. The theatre even received threats and the play had to be withdrawn from the repertoire.

Later, when *Mare and her Son* was staged in Tartu, the text was changed: Mare was no longer the widow of the Sakala Elder, since this was considered particularly odious.

The debate only died down when Gustav Suits reminded people that the historical truth of the whole event was uncertain and that the story was probably just one that had passed from one country to another.

Pylkkänen's breakthrough

The career of Tauno Pylkkänen has curious ties with turning points in Finnish history. He was born during Finland's Civil War of 1918, composed his first mature opera, *Mare and her Son*, during the war years 1942–43 and his last opera, *The Unknown Soldier*, in the year (1967) in which independent Finland celebrated its 50th anniversary. The occasion obviously influenced the choice of topic for the last of these operas, but the same may have applied to *Mare*. In a country fighting for its independence, the story of a peasants' uprising against the foreign oppressors was undoubtedly one to which audiences could be expected to relate.

True, the situation had changed by the time the opera reached the stage. The war had ended by then, but the Allied Commission led by the Soviet Union was still installed in the Tornio Hotel in Helsinki in much the same way as the knights in Viljandi Castle in the opera.

The opera *Mare and her Son* by Tauno Pylkkänen, still only 27 years old, was premiered at the Finnish Opera on 27 September 1945. The conductor was Leo Funtek, the stage director Vilho Siivola, the stage designer Kaarle Haapanen and the choreographer Alex. Saxelin. The part of Mare was sung by Irja Aholainen, that of Imant by Alfons Almi. The cast of the main roles was the same for all the performances apart from those in 1953, when Imant was sung by Jorma Huttunen.

The programme notes forecast an illustrious future for

the opera: "Mare will undoubtedly be a lasting trailblazer that will possibly be referred to on a number of occasions, just as it will surely find a firm place in Finnish opera chronicles as a demonstration of the rare talent of a young composer."

Mare and her Son did indeed mark a clear breakthrough for Pykkänen. It was generally regarded as the opera event of the decade: mature, full-bodied, and "composed in true operatic style". Tauno Karila wrote in Helsingin Sanomat: "There is no doubt that Pykkänen has a very special instinct for stage music. His recitative flows and is at the same time eloquent. The melody grows in glowing lines, proceeding from one situation to another and bearing the listener with it." Pykkänen had, said Karila, already shown great promise in his earlier orchestral works, and his use of the orchestra was now rich in the opera: "He uses his resources inventively, in places creating a stupendously intensive mood."

According to Väinö Pesola, Pykkänen's "colourful and beautifully sonorous orchestration was at times evocative of Madetoja's *Ostrobothnians* or Puccini, but at the same time it is sufficiently original and not too alien for the modern generation."

Despite its glowing reviews, *Mare and her Son* received only 12 performances in all. The last was in November 1953, which means that the concert performance in Tallinn in 2004 was its first in full for over 50 years. Arias from it had nevertheless been heard on the radio and some, sung by Pekka Nuotio, had been released on record.

Unforced melodies, forceful harmonies

Pykkänen's treatment of the human voice readily proves that he was a natural opera composer. He knew opera needed expressive melodies and he knew how to write them. To some extent the music is reminiscent of the Italian-American Gian Carlo Menotti, who similarly adhered to natural, 'old-fashioned' melodies amidst the modernist mainstream.

The music of *Mare and her Son* is supported throughout by a full-bodied orchestral texture without any recitatives proper or separate numbers to halt the action. There are, however, several aria-like scenes. The first is immediately after the dialogue between Mare and Mango in Act I, when Mare tells of the death of her husband and six sons. Musically, this aria incorporates several features typical of the work. First, the melody is song-like and soars magnificently to a climax on a top A a couple of times. Erkki Salmenhaara claimed that the effect was particularly Puccini-like in precisely this "romantically harmonised and orchestrated diatonic melody, its passionate climaxes doubled on the violins".

In his harmonies Pykkänen nevertheless abandoned his Puccini-ist ideals and used open fifths, presumably to achieve the same archaic quality as Aino Kallas with her antiquated language. The harmony is also rich in the parallel chord progressions that give Pykkänen's music its characteristically full-bodied sound. Stepwise, descending bass figures are heard throughout the opera and return in the closing aria. In Mare's aria they are heard in the orchestra interlude evocative of a funeral march after she has sung "six young sons have I laid to rest in their graves".

At the beginning of Act II the opera, which has until then proceeded as a continuous drama, is divided into

two numbers that stand apart from the opera as a whole in both words and music. The text of the drinking song sung by the chorus in Latin is from the medieval *Carmina burana* collection. The less pretentious minstrel's song that follows was written by Joh. Edvard Leppäkoski, who has gone down in the history of Finnish literature as the translator of the national epic, the *Kalevala*, into Esperanto. The events only gain speed again when the orchestra has played the colourful *Sword Dance* and *Fantastic Dance*. Act III again features an aria-like scene, when Mare tries to persuade her son to flee ("I have thought it out already!"). Imant's reply ("Be gone from me, Mother") also has aria-like elements.

The ending to the opera differs from the play, giving the dying Mare a broad aria. This was, however, omitted in performance, since it places a great strain on the singer at the end of a long opera. It was once again included in the concert performance of 2004 and this recording. Although the story is tragic and bloody, and although the chorus accusing Mare has just sung aggressively, the music truly flows towards the end. Mare's aria culminates on a top B, and the last twenty bars of the opera are in an almost pure E major. The music fittingly describes the forgiveness of which the text speaks.

As the final, devout E major chord fades, it is easy to be convinced that *Mare and her Son* is one of the landmarks in the history of Finnish opera. The dynamic libretto of an experienced writer and the inspired and sonorous music of a young composer together create a powerful opera that still appeals to its listeners.

Juhani Koivisto

The recording is based on the two concerts held in Tallinn in September 2004. The aim was to perform *Mare and her Son* in a version that kept as faithfully as possible to the original intentions and thoughts of the young composer. Large sections had at one point had to be omitted from the opera premiered in 1945. The cuts in the demanding soprano role, particularly, ensured that the singers would not tire before the end. It also appears from the manuscript in the possession of the Finnish National Opera that Leo Funtek, who conducted the first performance, made major amendments to the orchestration in order to improve the balance between the singers and the unevenly-manned Opera Orchestra. The score was thus adapted to meet the resources and abilities of the performers. In the process it lost some of its dramaturgical uniformity and the strong symphonic character of the original orchestration. There were, furthermore, printing errors and minor discrepancies in the orchestral parts due to the speed with which they were prepared and the composer's cursory hand. As a result, contradictions existed in places between the orchestral score and the piano arrangement made for the singers.

In preparing for the autumn 2004 concerts and recording, all the changes made by Funtek were removed. Any minor inconsistencies and errors, appearing mainly in individual voices, harmonies and words, were corrected wherever this seemed justified, essential and possible with a view to performance.

As much as half of Mare's final aria, *On summer nights the swans*, had been deleted. This music exists only in Pykkänen's own piano arrangement but the orchestral bridge passage leading to the right key is missing from this, too. The swan symbolism was important to Pykkänen, and we therefore wanted to reinstate this

beautiful, moving music of significance to the drama. I therefore put together a nine-bar bridge passage with modulation using material preceding the aria, and Yrjö Hjelt orchestrated the missing aria (track 18 on CD 2). Without the invaluable assistance of Anja Lankinen, Music Librarian at the Finnish National Opera, and conductor Ulf Söderblom in preparing the score for performance, the whole project would hardly have been possible.

Hannu Lintu
Conductor

16

SYNOPSIS

ACT I

The events take place in the Estonian province of Livonia in the year 1343, when the country was ruled by the Knights of the Sword. Blood has flowed in the clashes between knights and peasants. Mare, Valdeko's widow, has lost six of her sons in fights with the castle lords. She is now left with only Imant, the youngest of them all. Mango, an aging hunter, arrives at her cottage. He is worried because the spirit of revolt still smoulders among the young men. It is the eve of St Thomas's Day, when the sleighs are due to depart from Sakala to pay their dues, in the form of grain, to Viljandi Castle. A conspiracy has been hatched, with Imant, Mare's only son, as its leader. Hidden in each sack is an armed man, and Imant is in the first sleigh. This he tells his mother. She begs him not to go, since she has a presentiment that she is about to lose the last of her sons, but he stubbornly sets off. Mare decides to save her son whatever the cost.

ACT II

Scene 1

There is great rejoicing at Viljandi Castle: drinking, singing and dancing. The merry-making is nevertheless interrupted by the announcement that an old woman has arrived at the castle. Mare reveals the conspiracy to Goswin von Herike, the Castellan: 300 men are on their way to attack the castle, and in the first sleigh is her son Imant. As payment for betraying them Mare demands that her son's life be spared. She is promised this.

Scene 2

The battle is over; 300 young men of Sakala have been slain. Imant alone has been spared. Up in the castle, he is recovering from his wounds at his mother's side. What has happened; how is it that he is alive? The whole tragedy is gradually revealed to him. Mare tries to persuade him to flee with her in winter across the sea to Finland, but Imant sees only one option. He casts himself to the depths from the walls of Viljandi Castle. Mare has lost the last of her sons.

ACT III

Mare has brought Imant's body to the graveyard in a sleigh. Mango tries to console her, but in vain. In her love and her revenge she has lost everything, even the last of her sons. She cannot go on living; she confesses to the villagers, whose wrath is naturally great. Mare is stoned. Dying, she enters the water and departs to join Imant.

Tauno Pykkänen
Translations: Susan Sinisalo

Tauno Pykkänen, der geborene Opernkomponist

»Er ist vom Scheitel bis zur Sohle ein Mann des Theaters. Der ethische und ästhetische Wert seiner Werke ist ihm keinesfalls in gleichem Maß ein Hauptziel wie ihre theatralische Wirkung. Puccini als enges Vorbild schreibt er sehr dankbar für die Gesangsstimme.«

So könnte eine Charakterisierung Tauno Pykkänens lauten. Tatsächlich stammt sie von ihm und bezog sich ursprünglich auf Gian Carlo Menotti. Dennoch würde sie ebenso gut auf Pykkänen zutreffen, den »Puccini des Nordens« oder »Menotti Finnlands«. Der Vergleich mag ein Hinweis auf das Fehlen eines persönlichen Stils sein, kann aber auch als Ehrenbezeugung gelten. Selten hat ein skandinavischer Komponist die besten Traditionen der italienischen Oper so perfekt gepflegt wie Tauno Pykkänen.

Geboren am 22. März 1918 in Helsinki, adoptierten ihn der Bürovorsteher Väinö Pykkänen und seine Frau, die Schauspielerin Hilma Rantanen-Pykkänen. Dank seiner Adoptivmutter, einer »Grande Dame« der finnischsprachigen Bühne, fand Tauno Pykkänen schon früh Zugang zur Welt des Theaters. Hilma Rantanen hatte 1895 als Schauspielerin am jungen Finnischen Theater begonnen. Sie übersetzte Bühnenstücke aus dem Estnischen und verfasste später ihre Erinnerungen.

Tauno Pykkänen erinnerte sich gern an die Kindheit im Theater: »Meine Mutter, eine klassische Tragödin, wurde als Künstlerin geliebt und verehrt. Ich war bei den Proben zugegen, lauschte hinter der Tür, wenn Rollen eingeübt wurden, und alle Spiele, die ich mit anderen Kindern auf dem Hof spielte, handelten vom Theater. In dieser Atmosphäre und Umgebung aufzuwachsen, half mir, dramatisches Gespür zu entwickeln und lenkte mein Interesse, nachdem mich die Musik erobert hatte, auf das

Gebiet der Oper.«

Aus seiner Kindheit übernommen hat Pykkänen auch ein weiteres Charakteristikum seines Gesamtwerks, Texte der Schriftstellerin Aino Kallas und Motive mit einem Bezug zu Estland. Seine Mutter, die mit Kallas befreundet war, weilte oft zusammen mit ihm im Ferienhaus der Schriftstellerin auf der estnischen Insel Saaremaa (finn.: Saaremaa; dt.: Ösel). Sie hat ihrem Sohn später auch bei der Überarbeitung des Librettos von *Mare* assistiert.

Frühreifes Genie

Schon am Beginn seines Schaffens konzentrierte sich Tauno Pykkänen auf das Musiktheater. Sein Erstlingswerk *Jaakko Ilkka* komponierte er mit nicht mal zwanzig Jahren. Eine Spezialisierung auf die Oper war jungen Komponisten inzwischen möglich, da Finnland seit zwei Jahrzehnten ein professionelles Musiktheater besaß, die 1911 gegründete »Finnische Oper«, die heutige »Finnische Nationaloper«. Daneben existierten genügend praktische Vorbilder, zahlreiche neue, nun zu einem finnischsprachigen Libretto geschriebene Opern wie die in Pykkänens Jugendjahren sehr beliebte, von Leevi Madetoja komponierte und 1923 uraufgeführte *Pohjalaisia* (Die Österbottner). Ein weiteres bedeutendes Werk des finnischsprachigen Musiktheaters jener Zeit, Aarre Merikantos *Juha*, musste allerdings noch Jahrzehnte auf die Uraufführung warten.

Von der vorhergehenden Komponistengeneration hatten sich besonders Väinö Raitio und Armas Launis auf Opern konzentriert, wobei Launis für Pykkänen zum Lehrmeister wurde. In einem Brief von 1947 bezeichnet er eine Aufführung von dessen *Kullervo* im Jahr 1934 als entscheidende Wende in seiner Komponistenlaufbahn. Nachdem er die Aufführung erlebt hatte, so Pykkänen,

begriff er, dass »die Verschmelzung dramatischer und lyrischer Stoffe auf einer rein finnischen Grundlage das Ideal der finnischen Oper darstellt«.

Bathseba Saarenmaalla (Bathscheba auf Ösel) entstand, als er 22 Jahre alt war. Das Werk kam damals noch nicht auf die Bühne, sondern erlebte seine Aufführung erst 1959 in einer überarbeiteten Fassung am Opernhaus Tampere. Pylkkäens Ausbildung machte indes rasche Fortschritte, sein Studium an der Universität Helsinki beendete er noch im gleichen Jahr und im nächsten legte er auch an der Sibelius-Akademie die Abschlussprüfung ab. Die Diplomarbeit bestand aus einem Divertimento für Klavier, Oboe, Cello und Harfe, eine seiner seltenen Kammermusikarbeiten.

Während des 2. Weltkriegs, in dem Finnland 1941 nach einem kurzen Waffenstillstand mit der Sowjetunion erneut eintrat, arbeitete Tauno Pylkkänen, aus gesundheitlichen Gründen vom Dienst an der Front befreit, im Generalstab und im Verteidigungsministerium. Er konnte seine Komponistentätigkeit fortsetzen und gab im Jahr 1942 ein erstes Konzert mit eigenen Werken. Sein erster großer Erfolg war 1945 gleich nach Kriegsschluss die Uraufführung seiner Oper *Mare und ihr Sohn*. »Herr Pylkkänen hat mit seinem Werk einen großen Sieg errungen, welcher Grund gibt zu besonderen Hoffnungen auf dem Gebiet der finnischen Oper«, schrieb die Tageszeitung Helsingin Sanomat.

Die Hoffnungen sollten sich bald erfüllen, es entstand eine Oper nach der anderen. Auf *Mare* folgten die auf einem Bühnenstück des finnischen Lyrikers Eino Leino basierende Historienoper *Simo Hurtta* (1948) und die Musiksaga *Ikaros* (1944–1953), eine Kombination aus Oper und Ballett. Die Beliebtheit der 1957

uraufgeführten Oper *Opri ja Oleksi* (Opri und Oleksi) bewies, dass Tauno Pylkkänen über eine weitere Eigenschaft verfügte, die einen Opernkomponisten auszeichnet: ein Gespür für populäre Themen. *Opri und Oleksi* mit ihrem Flüchtlingsmotiv kam vielen Menschen und ihren nostalgischen Gefühlen entgegen, die im Krieg Karelien, den südöstlichen Teil Finnlands vor den Toren Leningrads verlassen mussten. Zehn Jahre später entsprach auch *Tuntematon sotilas* (Der unbekannte Soldat) ganz den Erwartungen des Publikums und erfreute sich großer Beliebtheit.

Tauno Pylkkänen versuchte sich auch in der neuen Gattung der Funkoper und errang mit seiner auf Texten von Aino Kallas beruhenden *Sudenmorsian* (Die Wolfsbraut, 1950) den dritten Preis beim Prix Italia-Kompositionswettbewerb. *Die Wolfsbraut* zählt zu den seltenen im Ausland uraufgeführten finnischen Opern und war zum ersten Mal 1950 im Turiner Radio zu hören. Daneben komponierte er mehrere gelungene, in der Stimmung dichte Kleinopern wie *Varjo* (Der Schatten, 1954) und die Fernsehoper *Vangit* (Die Gefangenen, 1964).

Obwohl Opern den Schwerpunkt in Pylkkäens Schaffen bilden, umfasst sein umfangreiches Œuvre auch ein Ballett, *Kaarina Maununtytär* (Karin Magnustochter, 1961), die Orchesterwerke *Ultima Thule* (1949) und *Preludio sinfonico* (1952) sowie die Liedzyklen *Tuonelan joutsen* (Schwan von Tuonela, 1943; Text: Aino Kallas), *Kuun silta* (Mondbrücke, 1953), *Visioner* (Visionen, 1958) und *Ilon ja surun lauluja* (Lieder der Freude und Trauer, 1976). Neben seiner Tätigkeit als Komponist wirkte er als Musikkritiker und künstlerischer Leiter der Finnischen Nationaloper in den Jahren 1960–69.

Tauno Pylkkänen schloss das in jungen Jahren

begonnene Opernwerk auch relativ früh mit 49 Jahren ab. Seine letzte Oper, *Der unbekannte Soldat* nach dem gleichnamigen Antikriegsroman von Väinö Linna, wurde 1967 im 50. Jahr der finnischen Unabhängigkeit uraufgeführt. Sie bildete das Ereignis der Saison und begeisterte ihr Publikum in dreißig Aufführungen.

Pylkkänen wandte sich im *Unbekannten Soldaten* einer neuen Richtung zu und experimentierte mit moderneren Elementen als bisher. Eine weitere Oper entstand jedoch nicht mehr, und allmählich verlor er Gesundheit und Schaffenskraft. Noch zu Lebzeiten konnte er jedoch den großartigen Aufstieg finnischer Opern, deren Entstehen er selbst nach Kräften gefördert hatte, erleben. Bevor er 1980 starb, wurden Joonas Kokkonens *Viimeiset kiusaukset* (Die letzten Versuchungen) sowie Aulis Sallinen's *Ratsumies* (Reitersmann) und *Punainen viiva* (Der rote Strich) uraufgeführt, alle auch international erfolgreich.

Mit seinen zehn Opern zählt Tauno Pylkkänen noch heute zu den bedeutendsten Komponisten des finnischen Musiktheaters. In den sechziger Jahren des letzten Jahrhunderts, einer auf den Modernismus eingeschworenen Ära, erschien sein herkömmlicher, spätrömantischer Stil oft altertümlich. In unserer jetzigen, von vielen Stilen geprägten Zeit stellt die wohlthuend klingende Musik eine Neuentdeckung dar. Die konzertanten Aufführungen von *Mare und ihr Sohn* 2004 in Tallinn und 2005 in Helsinki haben reges Interesse am zwischenzeitlich in Vergessenheit geratenen Werk des Komponisten geweckt.

Aino Kallas und Pylkkänen

Als Pylkkänens Oper *Die Wolfsbraut* 1950 im Rundfunk aufgeführt wurde, saß auch Aino Kallas am Radio und schrieb danach: »Ich bin schon zu alt, um noch auf Erfolge stolz zu sein. Aber bevor ich fortgehe, will ich sicher sein, dass ich in meinen Werken fortlebe.«

Die Hoffnung hat nicht getragen. Selbst wenn ein Teil ihres Gesamtwerks vergessen ist, sind überraschend viele ihrer Texte in Opern zu neuem Leben erwacht. Kallas' Arbeiten entsprechen dem, was von einem guten Libretto verlangt wird. Sie befassen sich nicht mit dem Alltag, sondern handeln von leidenschaftlichen Gefühlen, von Mystik, unlösbaren Widersprüchen und gewalttätigen Konflikten. Ihre eigenwillige Sprache wirkt auf den heutigen Leser bisweilen artifiziell, lässt sich aber ausgezeichnet vertonen.

Aino Kallas, geborene Krohn, kam 1878 im finnischen Wiborg nahe St. Petersburg zur Welt und ehelichte 1900 den Esten Oskar Kallas. Sie begann, Traditionen und Geschichte ihres neuen Heimatlands für Novellen und Romane zu benutzen und konzentrierte sich anfangs auf Beschreibungen der armen Landbevölkerung. Später kam sie in Berührung mit der Schriftstellergruppe Noor-Esti und erhielt durch sie impressionistische und symbolistische Einflüsse.

Seit 1922 lebte Aino Kallas in London, wo ihr Mann Botschafter Estlands war. Sie schrieb weiter an estnischen Themen und benutzte eine nun archaische Sprache, ange-regt durch alte Schriften. Nach zwölf Jahren in London kehrte sie nach Tallinn zurück und konzentrierte sich darauf, ihre Novellen zu Theaterstücken umzuarbeiten. Im 2. Weltkrieg flüchtete sie nach Stockholm, bis sie schließlich für die drei letzten Jahre ihres Lebens nach Helsinki zog.

Ihren letzten schriftstellerischen Erfolg errang sie mit mehrbändigen Tagebüchern, in welchen sie u. a. ihre Beziehung zum Lyriker Eino Leino beschrieb.

Neben *Mare und ihr Sohn* beruhen auch die Opern *Wolfsbraut* und *Batscheba auf Ösel* auf Texten von Aino Kallas. Ein weiterer finnischer Komponist, der sich ihres literarischen Werks bediente, ist Ilkka Kuusisto, dessen Monooper *Nainen kuin jäätynyt samppanja* (Eine Frau wie gefrorener Champagner, 1999) Kallas' Tagebücher als Vorlage benutzt. In Estland haben sich die Komponisten Eduard Tubin und Juhan Jürme für sie interessiert. Tubin hat zwei Opern zu ihren Texten komponiert, *Barbara von Tisenhusen* (1969) und *Reigi õpetaja* (Der Pfarrer von Reigi, 1971). Juhan Jürmes Oper *Võõras veri* (Fremdes Blut, 1939) beruht ebenfalls auf Kallas' Novelle *Barbara von Tisenhusen*.

Historischer Hintergrund

»Neunzig Prozent vom Leben eines Opernkomponisten vergehen mit der Suche nach einem passenden Stoff und Libretto, der Rest besteht aus der Umsetzung dieses Themas«, schrieb Tauno Pylkkänen an die Schriftstellerin Kyllikki Mäntylä, als er zu ihrem Bühnenstück *Opri und Oleksi* eine Oper plante. Pylkkänen wusste, was von einem guten Libretto verlangt wird: »Es muss Elemente enthalten, die ohne großartige verbale Erläuterungen stark auf das Publikum wirken: Spannung (gewöhnlich Psychologie), Rätselhaftigkeit, mehr und stärker als normal vorhandener Hass und Liebe, Gegensätze, Impulsivität und vor allem Schicksale, die interessieren, bewegen, möglicherweise erschrecken und Angst einjagen, aber niemanden unberührt lassen.«

Genau diese Qualitäten besaß Aino Kallas' Bühnenstück *Mare und ihr Sohn*. Die Geschichte von Mare, einer Mutter, die aus großer Sorge um ihren Sohn einen Aufstand

verrät, besitzt einen historischen Hintergrund. Im Bauernkrieg der »Jürinöö«, der St. Georgsnacht im Jahr 1343, versuchten die Livländer, sich von der Herrschaft der deutschen Ritter zu befreien, wurden aber besiegt. Am Ende des gleichen Jahrs folgte der Versuch, die Burg von Viljandi [finn.: Viljanti; dt.: Fellin] einzunehmen. Russow berichtet in seiner *Livländischen Chronik* von Bauern, die sich in Getreidesäcken verstecken wollten, von einer alten Frau aber verraten wurden, damit die Ritter einen bestimmten Sack mit ihrem Sohn verschonten.

Aino Kallas beabsichtigte, auf der Grundlage dieses Stoffs eine Novelle zu schreiben. Systematisch sammelte sie Wörter und Ausdrücke aus alten Gesangbüchern und Zeitungen und verfasste den Text in ihrer unverwechselbaren, archaischen Sprache. Während ihr Finnisch in der Novelle einen Anflug von Manieriertheit besitzt, ist die Bühnenfassung laut Kai Laitinen, einem Kallas-Forscher, zu ihrer »stärksten und bezauberndsten« geraten. Dennoch sind auch im Schauspiel einige Manierismen erkennbar, im Opernlibretto gar werden die Ausrufezeichen hinter fast jeder Replik zur Bürde. 1928 begann Aino Kallas noch in London, ihre Novelle zum Bühnenstück umzuschreiben, arbeitete jedoch erst sechs Jahre später intensiv daran. Als Schauspiel uraufgeführt wurde *Mare und ihr Sohn* am 2.10.1935 im Finnischen Nationaltheater. Von der Kritik mäßig aufgenommen, scheint ein Grund für das Scheitern beim Regisseur Eino Kalima zu liegen, der vom Stück nicht begeistert war.

Während das Schauspiel in Finnland kaum Beachtung fand, entfachte *Mare und ihr Sohn* bei der estnischen Erstaufführung am 15.11.1935 in Tallinn einen Kulturkrieg. Das Stück wurde nicht so sehr unter künstlerischen als vielmehr nationalen Aspekten bewertet. Man empfand Mares Verrat als unpassend und es hieß gar, die finnische Schriftstellerin

habe das estnische Nationalgefühl verletzt. Das Theater erhielt Drohungen und musste das Stück vom Spielplan nehmen. Als es später in Tartu (Dorpat) neu inszeniert wurde, nahm man Änderungen am Text vor: Mare wurde fortan nicht mehr als Witwe des Oberhauptes von Sakala bezeichnet, was Kritiker als besonders ehrabschneidend empfunden hatten. Die Auseinandersetzung vererbte allerdings erst, als der Dichter Gustav Suits daran erinnerte, dass die Authentizität auf tönernen Füßen stand und es sich vermutlich – mit heutigen Worten –, um ein in der ganzen Welt verbreitetes »Urban tale« handelte, keine wahre Begebenheit.

Pykkänen Durchbruch

Tauno Pykkänen's Komponistenkarriere ist eng mit tiefen Einschnitten in der finnischen Geschichte verbunden. Er wurde 1918 während des kurzen, blutigen Bürgerkriegs geboren und komponierte, inzwischen erwachsen, in den beiden Weltkriegsjahren 1942 und 1943 seine erste reife Oper *Mare und ihr Sohn*. Die letzte Oper, *Der unbekannt Soldat*, entstand zu den 50-Jahr-Feiern der finnischen Unabhängigkeit. Unverkennbar hat sich besonders der letzte Anlass auf die Themenwahl ausgewirkt, doch auch im Fall von *Mare und ihr Sohn* kann man einen ähnlichen Zusammenhang nicht ausschließen. Die Erzählung von Bauern, die gegen ausländische Unterdrücker und für die Unabhängigkeit ihres Landes kämpfen, bildete ganz gewiss einen Stoff, von dem man erwarten durfte, dass sich das Publikum damit identifizierte.

Als die Oper nach Kriegsschluss aufgeführt wurde, hatte sich die Situation nur bedingt geändert. Zu Beginn des 2. Weltkriegs von der Sowjetunion angegriffen und später auf Seiten Deutschlands angetreten, um Karelien zurückzugewinnen, zählte Finnland nun fatalerweise zu

den Verlierern. In Helsinki residierte im Hotel Torni, dem höchsten Gebäude der Stadt – als sei es die Burg Viljandi – die Alliierte Kontrollkommission und überwachte von dort die Einhaltung der Waffenstillstandsbedingungen. Unter diesen Umständen erfolgte am 27.9.1945 an der Finnischen Oper die Uraufführung von *Mare und ihr Sohn* des erst 27-jährigen Komponisten. Dirigent war Leo Funtek, Regie führte Vilho Siivola, Bühnenbildner war Kaarle Haapanen und Alexander Saxelin besorgte die Choreografie. Mares Rolle wurde von Irja Aholainen und der Imant von Alfons Almi gesungen. Die Besetzung der Hauptrollen blieb in allen Aufführungen unverändert, ausgenommen 1953, als Jorma Huttunen den Imant sang.

Im Programmheft zur Uraufführung prophezeite man der Oper eine glänzende Zukunft: »*Mare* ist mit Sicherheit ein bleibender Wegweiser, auf den gewiss noch häufig hingewiesen wird. In den Annalen der finnischen Oper wird sie, als Beweis der seltenen Begabung eines jungen Komponisten, einen festen Platz einnehmen.«

Mare und ihr Sohn brachte den Durchbruch für Tauno Pykkänen. Das Werk galt als Opernereignis des Jahrzehnts, als reif, vollwertig und »im echten Opernstil komponiert«. Tauno Karila schrieb in Helsingin Sanomat: »Es besteht kein Zweifel, dass Pykkänen über ein besonderes Gespür für Bühnenmusik verfügt. Sein Rezitativ ist flüssig und gleichzeitig beredt. Die Melodie entsteht in feurigen Linien und reißt mit, während sie von einer Lösung zur nächsten avanciert.« Karila konstatiert in seiner Kritik, dass Pykkänen schon in früheren Orchesterwerken großes Talent bewiesen hatte und sich nun eines reichen Orchestergebrauchs bediente: »Einfallsreich benutzt er seine künstlerischen Mittel, um stellenweise eine großartig dichte Stimmung zu erzeugen.«

Väinö Pesola, einem anderen Kritiker zufolge, erinnert Pylkkäens »farbige, schön klingende Orchestrierung bisweilen an Madetojas *Die Österbottner* oder an Puccini, gleichzeitig zeugt sie aber von einem eigenen Stil und ist dem heutigen Publikum nicht fremd.«

Trotz der Kritikerfolge wurde *Mare und ihr Sohn* insgesamt nur zwölfmal aufgeführt. Die letzte Vorstellung fand im November 1953 statt, sodass es sich bei der konzertanten Darbietung 2004 in Tallinn um die erste vollständige Aufführung seit über 50 Jahren handelt. Arien aus *Mare* wurden allerdings häufig im Radio gespielt oder waren, gesungen von Pekka Nuotio, auf Schallplatte zu hören.

Natürliche Melodie, starke Harmonie

Anhand Pylkkäens Behandlung der Singstimme ist leicht zu erkennen, dass er der geborene Opernkomponist war. Sich bewusst, dass eine Oper ausdrucksstarke Melodien besitzen muss, wusste er, wie man sie komponiert. Die Musik in *Mare und ihr Sohn* erinnert ein wenig an den Italoamerikaner Gian Carlo Menotti, der gleichfalls umgeben vom Modernismus eine hergebrachte, natürliche Melodie zu schreiben vermochte.

Die Musik in *Mare und ihr Sohn* entwickelt sich kontinuierlich, unterstützt von einer volltönigen Orchester-
textur, die weder Rezitative im engeren Sinn noch besondere, die Handlung unterbrechende Nummern aufweist. Allerdings erlebt man zahlreiche arienhafte Auftritte, die erste gleich im Anschluss an den Dialog zwischen Mare und Mango im ersten Akt, als Mare vom Tod ihres Gatten und der sechs Söhne erzählt. Musikalisch enthält diese Arie der Mare mehrere für Pylkkäens Oper charakteristische Merkmale: An erster Stelle sanglich beschreibt die Melodie einen breiten Bogen, um dann zweimal auf dem Ton a zu schließen. Erkki Salmenhaara hat

festgestellt, dass gerade in solchen »romantisch harmonisierten und instrumentierten diatonischen Melodien, deren leidenschaftliche Anstiege von den Geigen verdoppelt werden«, der Eindruck recht stark dem bei Puccini entspricht.

Hinsichtlich seiner Harmonie gab Pylkkänen die puccinischen Ideale auf und benutzte offene Quintenakkorde, mittels derer er vermutlich einen ähnlichen Archaismus anstrebte wie Aino Kallas in ihrer altertümlichen Sprache. Typisch für diese Harmonie sind dazu parallele Akkordläufe und Septimenakkorde, um einen üppigen Klang zu erzeugen. Stufenförmig absteigende Bassläufe, die selbst in der letzten Arie wiederkehren, vernimmt man durchgängig in der ganzen Oper. In Mares Arie sind sie, nachdem sie ihr »Sechs junge Söhne habe ich zu Grabe getragen« gesungen hat, als Zwischenstück des Orchesters zu hören, was an einen Trauermarsch gemahnt.

Pylkkäens sich ansonsten als geschlossenes Drama entwickelnde Oper bringt am Beginn des zweiten Akts verschiedene Nummern, die sowohl hinsichtlich des Librettos als auch der Musik losgelöst sind vom übrigen Kosmos dieser Oper. Der lateinische Text eines Trinklieds, das vom Chor vorgetragen wird, entstammt der mittelalterlichen Sammlung *Carmina Burana*. Das darauf folgende anspruchslöse Gedicht *Leikarin laulu* (Lied des Stadtpfeifers) hat Johan Edvard Leppäkoski verfasst, der in die finnische Literaturgeschichte als Esperanto-Übersetzer des National-
epos *Kalevala* eingegangen ist. Die Handlung wird erst wieder aufgenommen, nachdem das Orchester zwei farbige Tänze gespielt hat, den *Miekkatanssi* (Schwerttanz) und den *Fantastinen tanssi* (Fantastischer Tanz).

Im dritten Akt ist erneut eine arienhafte Szene zu hören, als Mare ihren Sohn verleiten will zu fliehen (»Minä tiedän, kaiken jo valmiiksi metiin« - »Ich weiß, hab' alles schon

überlegt«). Auch Imants Antwort besitzt die Form einer Arie («Mene tyköäni äiti« - »Geh fort von mir, Mutter«).

Der Schluss der Oper unterscheidet sich von der Bühnenvorlage, denn die sterbende Mare singt hier eine große Arie. (Kräftezehrend am Ende platziert, wurde sie für die Operaufführungen gestrichen, in die konzertante Fassung im Jahr 2004 und die vorliegende Einspielung aber wieder aufgenommen.) Obwohl die Geschichte blutig endet und der Chor, der Mare anklagt, soeben sehr aggressiv gesungen hat, erklingt die Musik strahlend hell und klar. Mares Arie gipfelt in einem hohen h und die letzten zwanzig Takte der Oper vergehen in einem fast lupenreinen E-Dur. Treffend bildet die Musik das Verzeihen, von dem im Libretto die Rede ist.

Hat man den letzten andächtigen Akkord in E-Dur vernommen, fällt es leicht zu verstehen, warum es sich bei *Mare und ihr Sohn* um ein herausragendes Werk der finnischen Opernliteratur handelt. Das ausdrucksstarke Libretto einer erfahrenen Autorin und die inspirierte, einfühlsam erklingende Musik eines jungen Komponisten formen gemeinsam eine beeindruckende Oper, die unverändert ihr Publikum anspricht.

Juhani Koivisto

Grundlage dieser Einspielung sind zwei Konzerte im September 2004 im estnischen Tallinn. Beabsichtigt war, die Oper *Mare und ihr Sohn* als werkgetreue Fassung aufzuführen, die den Intentionen und Ideen des jungen Komponisten möglichst nahe kommen sollte. Anders verhielt es sich 1945, als man große Abschnitte fortließ. Besonders durch Abstriche bei der schweren Sopranrolle hatte man sicherstellen wollen, dass die Premiere unter

damaligen Bedingungen stattfinden konnte. Aus der im Besitz der Finnischen Nationaloper befindlichen Manuskriptpartitur geht hervor, dass Leo Funtek, der Dirigent, die Orchestrierung stark veränderte, um eine ausgewogene Balance zwischen Sänger und Sängerinnen und einem ungleichmäßig besetzten Orchester herzustellen – die Aufführungspartitur wurde den den Kräften und Fähigkeiten ihrer Interpreten angepasst, verlor aber an dramaturgischer Geschlossenheit und viel von den großartigen sinfonischen Farben der ursprünglichen Orchestrierung. Hinzu kamen Schreibfehler und kleine Unregelmäßigkeiten bei den Orchesterstimmen, was auf Eile und die schwungvolle Handschrift des Komponisten zurückzuführen ist. Ein weiteres Manko bildete an manchen Stellen die Unvereinbarkeit von Orchesterpartitur und der für die Gesangsproben angefertigten Klavierbearbeitung. Für die beiden Konzerte im Herbst 2004 und die Einspielung dieser CD wurden alle von Funtek vorgenommenen Änderungen rückgängig gemacht. Kleinere Unstimmigkeiten und Fehler in den Noten, die hauptsächlich mit einzelnen Stimmen, Harmonien und Wörtern zusammenhängen, wurden beseitigt, so weit dies in Anbetracht des Aufführungszusammenhangs begründet oder notwendig und natürlich möglich war.

Von Mares letzter Arie, *Suvijöössä joutsenet* (Singschwäne in der Sommernacht), hatte man vor der Uraufführung die Hälfte gestrichen. Nur die Klavierbearbeitung durch den Komponisten existiert noch, doch fehlt hier das zur richtigen Tonart überleitende Zwischenstück. Für Pyllkänen besaß die Schwanensymbolik große Bedeutung, weshalb wir die herausragend schöne Musik dieser Arie mit ihrem beeindruckenden Text und der für das Drama so wichtigen Rolle rekonstruierten. Ich habe aus vorangestellten Noten

ein Zwischenspiel aus neun Takten mitsamt Modulationen geschaffen, und Yrjö Hjelt hat die Arie orchestriert, Track 18 auf der zweiten CD. Eine unersetzliche Hilfe bei der Vorbereitung des Aufführungsmaterials waren Anja Lankinen, Musikbibliothekarin an der Finnischen Nationaloper, und der Dirigent Ulf Söderblom, ohne den dieses Projekt wohl kaum realisiert worden wäre.

Hannu Lintu, Dirigent

24 HANDLUNG

I. AKT

Wir befinden uns im estnischen Teil Livlands und schreiben das Jahr 1343. Der Ritterorden der Schwertbrüder herrscht über die Küstenregion an der Ostsee. Bei Kämpfen zwischen Rittern und gemeinem Volk ist viel Blut geflossen. Mare, Valdekos' Witwe, hat im Widerstand gegen die Burgherren sechs Söhne verloren. Geblieben ist ihr nur Imant, der Jüngste. Nun tritt Mango, ein alter Jäger, in Mares Hütte und zeigt sich besorgt: Die jungen Männer denken unverändert an Gegenwehr. Am Abend vorm Tag des Heiligen Thomas, an welchem die Schlitten aus Sakala zur Burg von Viljandi aufbrechen, um Steuergetreide abzuliefern, ist der Plan für eine Verschwörung perfekt. Anführer ist Imant, Mares Sohn. Er verrät seiner Mutter, dass sich in jedem Getreidesack ein bewaffneter Mann verstecken wird; er selber hat einen Platz auf dem ersten Schlitten. Mare verbietet es ihm und warnt ihn zu gehen, gequält vom Gedanken, nun auch ihn zu verlieren. Imant bekümmern ihre Worte nicht. Trotzig bricht er auf. Mare beschließt, ihren Sohn um jeden Preis zu retten.

II. AKT

1. Bild

Ein Fest wird in der Burg von Viljandi gefeiert, es wird getrunken, gesungen und getanzt. Unerwartet kommt die Nachricht, eine alte Frau sei eingetroffen. Mare verrät Goswin von Herike, dem Burgvogt, die Verschwörung: 300 Männer wollen die Burg einnehmen, darunter Imant auf dem ersten Schlitten. Als Lohn für ihren Verrat verlangt Mare, ihren Sohn zu verschonen. Dies wird ihr versprochen.

2. Bild

Die Schlacht ist vorüber. 300 junge Männer aus Sakala sind erschlagen, nur Imant wurde verschont. In den Burggewölben erholt er sich bei seiner Mutter von den Wunden. Er weiß nicht, was passiert ist, warum er noch lebt, doch allmählich offenbart sich ihm die Tragödie. Mare will ihn überreden, mit ihr über das zugefrorene Meer nach Finnland zu fliehen. Aber Imant sieht für sich nur einen Weg. Er stürzt sich von den Mauern Viljandis in die Tiefe. Mare verliert ihren letzten Sohn.

III. Akt

Auf einem Schlitten hat die trauernde Mutter den Leichnam zum Friedhof gebracht. Mango will sie trösten, aber vergeblich. Durch ihre Liebe und ihr Tun hat sie alles verloren und nun ihren letzten Sohn verspielt. Sie will nicht weiterleben und gesteht ihren Verrat den Dorfbewohnern. Die Wut ihrer Nachbarn ist grenzenlos, sie steinigen Mare. Schon dem Tod nahe geht sie ins Wasser, zu ihrem Sohn Imant.

Tauno Pykkänen

Übersetzungen: Jürgen Schielke

Tauno Pykkänen est un compositeur d'opéra né

« C'est un homme de théâtre de la tête au pied et il ne considère pas les valeurs éthique et esthétique comme l'objectif de ses œuvres mais leur effet théâtral. Son modèle le plus proche est Puccini et son écriture pour la voix est très plaisante. »

Ce texte pourrait décrire Tauno Pykkänen, mais à dire vrai c'est ce qu'il a écrit lui-même à propos de Gian Carlo Menotti. Cette caractérisation conviendrait aussi bien pour Pykkänen qu'on a appelé tantôt le Puccini du nord tantôt le Menotti de Finlande. On peut interpréter ces appellations comme une absence de style personnel mais aussi comme admiratives. Peu nombreux sont les autres compositeurs nordiques qui, comme Tauno Pykkänen, ont été comparés aux compositeurs d'opéra italiens.

Tauno Pykkänen est né le 22 mars 1918 et il a été adopté par la famille du chef de bureau Väinö Pykkänen et de la comédienne Hilma Rantanen-Pykkänen. Avec sa mère adoptive, le futur compositeur d'opéra a tout de suite été mis en contact avec le monde du théâtre, car Hilma Rantanen était une grande personnalité du théâtre finlandais. Elle avait commencé comme comédienne au Théâtre finlandais dès 1895. Elle traduisait des pièces de théâtre estoniennes et écrivait ses mémoires.

Tauno Pykkänen a lui-même évoqué les expériences théâtrales de son enfance : « Ma mère était une artiste aimée et appréciée, tragédienne de grand talent. Mes plus anciens souvenirs concernent justement l'atmosphère fascinante du théâtre. J'ai assisté aux mises en scène des pièces, j'ai écouté en cachette derrière la porte la répétition des rôles et tous les jeux avec mes copains dans la cour tournaient autour du théâtre. Grandir dans ce milieu et dans cette atmosphère a développé mon instinct dramatique et a orienté mon intérêt, dès mon éveil musical, pour le domaine de l'opéra. »

Une autre caractéristique de l'œuvre de Pykkänen, l'emploi des textes d'Aino Kallas et des sujets estoniens, était également le résultat de l'influence familiale. Hilma Rantanen connaissait personnellement Aino Kallas et aida son fils à élaborer le livret de *Mare*. Enfant, Tauno Pykkänen se rendit souvent avec sa mère chez Aino Kallas dans son lieu de villégiature à Saaremaa.

Un talent précoce

Tauno Pykkänen s'est orienté vers l'opéra dès ses débuts de compositeur et il a composé sa première œuvre lyrique *Jaakko Ilkka* avant d'avoir vingt ans. La spécialisation dans l'opéra était possible pour sa génération, car en Finlande il y avait déjà un opéra professionnel et permanent, l'Opéra Finlandais fondé en 1911, qui deviendra plus tard l'Opéra national de Finlande. Il existait également des modèles, car on avait déjà composé des opéras importants en langue finnoise. Au cours de sa jeunesse, l'opéra finlandais le plus populaire était *Pohjalaisia* (les Ostrobotniens) de Leevi Madetoja, créé en 1923, bien qu'un autre opéra important, *Juha d'Aarre Merikanto* n'ait toujours pas été créé. Väinö Raitio et Armas Launis, deux aînés de Pykkänen, s'étaient déjà consacrés à l'écriture d'opéras. Ce dernier surtout était un modèle pour Pykkänen. Dans une lettre de 1947 il dit que la production de *Kullervo* de Launis en 1934 avait représenté un tournant important dans sa carrière. C'est en le regardant qu'il avait compris que « que la fusion des éléments dramatiques et lyriques sur une base purement finlandaise était l'idéal pour un opéra national ».

Seulement représenté en 1959, à l'opéra de Tampere, dans une version révisée, *Bathsheba* à Saaremaa, le premier opéra de Pykkänen sur un texte d'Aino Kallas a été écrit en 1940 quand le compositeur n'avait que 22 ans. La même

année il a été diplômé à l'Université et l'année suivante à l'Académie Sibelius où sa composition de diplôme fut un Divertimento pour flûte, hautbois, violoncelle et harpe, une de ses rares œuvres de musique de chambre.

Pendant la Guerre de continuation commencée en 1941, Pykkänen travailla au Grand quartier général et au ministère de la Défense nationale, car pour des raisons de santé il était dispensé de service au front. Il a ainsi pu continuer à composer et, en 1942, a eu lieu un concert monographique de ses œuvres. Son premier grand succès fut l'opéra *Mare et son fils* fut créé immédiatement après la guerre en 1945. « Avec son œuvre, M. Pykkänen a remporté une grande victoire qui permet des espérances particulières dans le domaine de l'opéra finlandais », a-t-on pu lire dans Helsingin Sanomat. Les espérances commencèrent vite à s'accomplir et un opéra après l'autre vit le jour. Après *Mare* est arrivé *Simo Hurtta* (1948), un opéra historique sur la pièce de théâtre d'Eino Leino et la légende d'*kare* qui réunit l'opéra et le ballet (1944–53). La popularité de l'opéra *Opri et Oleksi*, créé en 1957, a montré que Tauno Pykkänen avait aussi le don naturel des compositeurs d'opéra pour trouver des sujets actuels. L'opéra qui évoque l'évacuation de la Carélie après la guerre correspondait à la nostalgie et au mal du pays de ceux qui avaient dû quitter leur pays, tandis que *Tuntematon sotilas* (Le soldat inconnu), une dizaine d'années plus tard, répondait parfaitement aux attentes du public et a été très bien accueilli.

Tauno Pykkänen a essayé aussi un nouveau genre : l'opéra radiophonique et, avec *Sudenmorsian* (La fiancée du loup, 1950), il obtenait le troisième prix Italia. C'est un des rares opéra finlandais qui a été créé à l'étranger car on l'a entendu pour la première fois à la radio de Turin en 1950. Après *La fiancée du loup* Pykkänen a composé et réussi de nombreux courts opéras à l'atmosphère intense

dont *Varjo* (L'Ombre, 1954) et l'opéra pour la télévision *Vangit* (Les Prisonniers, 1964).

Bien que Pykkänen se soit consacré à l'opéra, son œuvre comprend également le ballet *Kaarina Maununtytär* (1961), les œuvres orchestrales *Ultima Thule* (1949) et les cycles de mélodies *Tuonelan joutsen* (Le cygne de Tuonela, 1943, sur un texte d'Aino Kallas), *Kuun silta* (Le pont de lune, 1953), *Visioner* (Visions, 1958) et *Ilon ja surun lauluja* (Chants de joie et de chagrin, 1976). A côté de son rôle de compositeur, il a été critique musical et, de 1960 à 1969, directeur artistique de l'Opéra national de Finlande.

Tôt commencée, l'œuvre lyrique précoce s'est également tôt terminée puisque Pykkänen n'avait que 49 ans quand il a écrit son dernier opéra *Le soldat inconnu* qui fut créé à l'Opéra national en 1967 alors que la Finlande fêtait le 50ème anniversaire de son indépendance. L'œuvre fut le grand événement de la saison et elle a été donnée trente fois.

Dans *Le soldat inconnu*, Tauno Pykkänen avait déjà pris une nouvelle direction et expérimentait des moyens de plus en plus modernes. Mais il n'y a plus eu de nouvel opéra et, progressivement, Pykkänen a perdu sa créativité et sa santé. Il a pourtant pu assister au grand essor de l'opéra finlandais à l'élan duquel il avait contribué. Avant sa mort en 1980 on a créé les opéras *Viimeiset kiusaukset* (Les dernières tentations) de Joonas Kokkonen, *Ratsumies* (Le Chevalier) et *Punainen viiva* (Le trait rouge) d'Aulis Sallinen, qui ont également connu un succès international.

Avec ses dix opéras, Tauno Pykkänen fait toujours partie des plus importants compositeurs d'opéra finlandais. Dans le contexte moderniste des années 1960 son style naturellement postromantique pouvait paraître dépassé, mais aujourd'hui, dans un monde stylistiquement multiple, on peut redécouvrir que sa musique qui sonne bien. Les

représentations en concert de *Mare et son fils* à Tallinn en 2004 et à Helsinki en 2005 ont suscité un nouvel intérêt pour l'œuvre de ce compositeur en peu oublié.

Le texte d'Aino Kallas convenait à Pykkänen

Quand l'opéra *La fiancée du loup* a été donné à la radio en 1950, l'écrivain Aino Kallas était parmi les auditeurs. Elle écrivit après l'émission : « Je suis déjà trop âgée pour être fière de mes succès, mais avant de partir j'aimerais croire que je vivrai dans mes œuvres. »

Le souhait s'est accompli. Bien qu'une partie de l'œuvre de Kallas ait été oubliée, une quantité surprenante de ses textes a trouvé une nouvelle vie dans les opéras. Les œuvres de Kallas répondent bien aux exigences d'un livret. Moins que la vie quotidienne il y a des sentiments passionnés, du mysticisme, des conflits et des situations parfois même violentes. Les archaïsmes de Kallas peuvent, pour un lecteur actuel, paraître parfois artificiels, mais la langue convient particulièrement pour la musique.

Outre *Mare*, Tauno Pykkänen a composé sur des textes de Kallas les opéras *La fiancée du loup* et *Batsheba à Saaremaa*. Un autre compositeur finlandais qui a compris les textes de Kallas est Ilkka Kuusisto dont l'opéra en monologue *Nainen kuin jäänyt samppanja* (Une femme comme du champagne gelé, 1999) se base sur les journaux intimes de Kallas. En Estonie, Kallas a intéressé Eduard Tubin et Juhan Jürme. Tubin a écrit deux opéras sur ses textes : *Barbara von Tisenhusen* (1969) et *Le pasteur de Reig* (1971). L'opéra *Võõras veri* (Sang étranger, 1939) de Jürme se base également sur *Barbara von Tisenhusen*.

Aino Kallas, née Krohn, est née à Vyborg en 1878 et s'est mariée en 1900 avec l'Estonien Oskar Kallas. Elle a tout de suite commencé à utiliser l'histoire et la tradition

de son nouveau pays comme sujets de ses nouvelles et de ses romans en évoquant, au début, la vie du peuple rural et pauvre. Plus tard elle a eu des contacts avec le groupe d'écrivains Noor-Eesti et a été influencée par l'impressionnisme et le symbolisme.

A partir de 1922 Aino Kallas a vécu à Londres où Oskar Kallas avait été nommé l'Ambassadeur d'Estonie. A Londres, elle a continué à écrire sur les sujets estoniens et à utiliser une langue de plus en plus archaïque inspirée par de vieux écrits. Après douze années à Londres, elle est rentrée à Tallinn où elle a commencé à adapter ses textes en pièces de théâtre. Après la guerre, elle a d'abord habité à Stockholm puis elle s'est installée à Helsinki où elle a passé les trois dernières années de sa vie. Son dernier grand succès a été son journal intime où elle évoque entre autres sa liaison avec Eino Leino.

27

L'arrière-plan historique du récit de Mare

« Le travail du compositeur d'opéra consiste à presque quatre-vingt-dix pour cent dans la recherche d'un sujet et d'un livret convenables et le reste n'est que la réalisation des idées. » C'est ce qu'a écrit Tauno Pykkänen à l'écrivain Kyllikki Mäntylä en préparant un opéra tiré de sa pièce *Opri et Oleksi*. Pykkänen savait ce qu'on peut exiger d'un bon livret : « Il doit contenir des éléments qui, sans beaucoup d'explications verbales, doivent impressionner les auditeurs. Du suspense – habituellement psychologique – du mystère, une haine ou un amour hors du commun, des contrastes, des révélations et des destins qui intéressent, touchent ou, éventuellement, horrifient et effraient mais qui ne laissent personne indifférent. »

Ce sont justement des éléments qu'on trouvait dans la pièce *Mare et son fils* d'Aino Kallas. Le récit de Mare, mère,

qui pour son fils, trahit des rebelles, a des racines historiques. Dans la révolte de la nuit de la Saint Georges en 1343 le peuple a essayé à se libérer du pouvoir de la chevalerie allemande, mais la révolte fut écrasée. Vers la fin de la même année on a voulu s'emparer du château de Viljandi. Selon la *Livländische Chronik* (Chronique livonienne) de Russow, les paysans se sont mis d'accord pour attaquer le château en se cachant dans des sacs de céréales. Une vieille femme a pourtant parlé du projet aux Allemands afin qu'ils épargnent le sac où se trouvait son fils.

En adaptant le sujet pour écrire une nouvelle, Aino Kallas a commencé à développer son langage dans une direction de plus en plus originale et archaïque. Elle a cherché un vocabulaire dans les anciens psautiers et sermons. Dans la nouvelle, la langue est déjà teintée de maniérisme, mais la version théâtrale est devenue, selon Kai Laitinen, un expert de Kallas, son œuvre « la plus forte et la plus fascinante ». Dans la pièce de théâtre, on ressent aussi le maniérisme : dans le livret, presque chaque phrase est munie d'un point d'interjection. Aino Kallas a commencé à adopter la nouvelle pour le théâtre à Londres en 1928, mais le travail n'a réellement abouti que six ans plus tard. La première de l'œuvre a eu lieu au Théâtre national de Finlande le 2 octobre 1935. Elle a été assez bien accueillie, mais les critiques laissent entendre que le metteur en scène Eino Kalima n'était pas enthousiasmé par l'œuvre.

La pièce n'a pas spécialement attiré l'attention en Finlande, mais quand on l'a montrée à Tallinn le 15 novembre 1935, un véritable combat culturel a eu lieu. En Estonie, on n'a pas jugé l'œuvre du point de vue artistique mais plutôt comme un événement national. On a considéré que la trahison de Mare était inadmissible et on a pensé que l'écrivain finlandais avait porté atteinte au

sentiment national estonien. Le théâtre reçut même des menaces et on fut obligé de retirer la pièce du répertoire. Quand, plus tard, on a montré *Mare et son fils* à Tartu, on a modifié le texte. On n'a plus appelé Mare la veuve du chef de Sakala, ce qu'on avait trouvé particulièrement déshonorant. Le débat ne s'est apaisé que quand Gustav Suits a rappelé que la vérité historique de l'événement était incertaine et qu'il s'agissait probablement d'une histoire mythique internationale et pas d'un événement réel.

Le grand succès de Pykkänen

La carrière de Tauno Pykkänen correspond étonnamment avec les périodes charnières de l'histoire de Finlande. Il est né en plein cœur de la guerre civile, a composé son premier opéra pendant les années de la Guerre de continuation de 1942–43 et son dernier opéra *Le soldat inconnu* pour le cinquantième anniversaire de l'indépendance de la Finlande. Dans ce dernier opéra, l'époque a, très probablement, influencé le choix du sujet, mais c'est peut être aussi le cas de *Mare*. Dans un pays qui luttait pour son indépendance, l'histoire de la révolte des paysans contre les oppresseurs étrangers était sans doute un sujet dans lequel les auditeurs pouvaient s'identifier.

La guerre n'était certes plus la même quand l'opéra a été créé. La guerre était alors finie, mais la Commission de contrôle des alliés, dirigée par l'Union Soviétique, restait toujours dans le pays – le pays était contrôlé à partir de l'hôtel Torni un peu de la même manière que, dans l'opéra, on le faisait du château de Viljandi. *Mare et son fils* de Tauno Pykkänen, alors âgé de 27 ans, a été créé à l'Opera finlandais le 27 septembre 1945, sous la direction de Leo Funtek, mis en scène par Vilho Siivola dans les décors de Kaarle Haapanen et la chorégraphie d'Alex Saxelin. Le rôle de Mare fut chanté par Irja Aholainen et celui

d'Imant par Alfons Almi. La distribution des rôles principaux resta la même pour toutes les représentations sauf en 1953 où le rôle d'Imant fut confié à Jorma Huttunen.

Dans le dépliant du programme on prévoyait un bel avenir pour l'opéra. « Mare restera certainement l'œuvre qui donnera des idées et à laquelle on fera longtemps référence en même temps qu'elle prendra, dans les annales de l'opéra finlandais, une place de choix et la preuve du talent exceptionnel d'un jeune compositeur. »

Mare et son fils a, en effet, été à l'origine de la percée de Tauno Pykkänen. On a généralement considéré l'œuvre comme l'événement de la décennie, une œuvre « composée dans un style » mûr, complet et « authentiquement opératique ».

Tauno Karila écrit dans Helsingin Sanomat : « Il ne fait aucun doute que Pykkänen a un instinct particulier de la musique lyrique. Ses récitatifs sont volubiles et, en même temps, éloquentes. La mélodie s'élargit en lignes passionnées et fascinantes en passant d'un épisode à l'autre. » Karila rappelait que si les œuvres orchestrales de Pykkänen manifestaient déjà un grand don, l'orchestration de l'opéra le confirmait. « Il utilise ses moyens ingénieusement en créant par endroits une atmosphère tout à fait grandiose et intense. »

Pour Väinö Pesola, « l'instrumentation colorée et d'une belle sonorité de Pykkänen fait parfois penser aux *Ostrobothniens* de Madetoja avec des caractéristiques puccinienes mais, en même temps, elle est suffisamment originale et pas trop étrange pour le public de notre génération ».

En dépit du succès critique *Mare et son fils* ne fut donné que douze fois. La dernière représentation eut lieu en novembre 1953, si bien que la version de concert à Tallinn en 2004 était sa première exécution intégrale depuis plus de cinquante ans. En revanche on a entendu des arias de *Mare* à la radio et, en disque, enregistrées par Pekka Nuotio.

Mélodie naturelle, harmonie puissante

En écoutant le traitement de la voix de Pykkänen, on remarque tout de suite que c'était un compositeur d'opéra né. Il savait qu'un opéra devait comporter des mélodies éloquentes et il savait comment les créer. Sa musique fait un peu penser à celle de l'Italo-américain Gian Carlo Menotti qui, lui aussi, en pleine période moderniste, savait encore écrire des mélodies naturelles comme autrefois.

Dans l'opéra *Mare et son fils* la musique coule, perpétuellement soutenue par une riche texture orchestrale, sans véritables récitatifs ni numéros séparés qui interrompent l'action. Il y a toutefois plusieurs scènes qui ressemblent à des arias. La première d'entre elles se trouve tout de suite après le dialogue de Mare et de Mango dans le premier acte lorsque Mare parle de la mort de son époux et de ses six fils. Musicalement cette aria de Mare contient de nombreux traits caractéristiques de l'œuvre. Surtout, la mélodie est un cantabile qui forme une grande courbe en culminant par deux fois sur un *la*. Erkki Salmenhaara a constaté que l'impression est très puccinienne justement dans les endroits où on trouve « des mélodies diatoniques romantiquement harmonisées et instrumentées dont les culminations sont doublées par les violons ».

Dans l'harmonie, Pykkänen a cependant rejeté les idéaux de Puccini et utilisé des quintes nues avec lesquelles il a sans doute recherché le même particularisme qu'Aino Kallas avec sa langue archaïsante.

Les passages en accords parallèles et les accords de septième sont également typiques de l'harmonisation et ils créent une sonorité riche, caractéristique de Pykkänen. On entend à travers l'opéra des passages descendants de la basse et qui apparaissent encore dans la dernière aria. Dans l'aria de Mare, on les entend dans la marche funèbre de l'intermezzo

quand Mare annonce « qu'elle a inhumé six jeunes garçons ».

L'opéra qui se présente comme un drame homogène se divise au début du deuxième acte en numéros séparés qui, par leur texte et leur musique, se distinguent du reste de l'œuvre. Les paroles de la chanson à boire en latin sont tirées du recueil médiéval *Carmina burana*. Les paroles plus modestes de *Leikarin laulu* (Chant du musicien ambulant) ont été écrites par J. Edvard Leppäkoski qui reste, dans l'histoire de la littérature finlandaise, le traducteur en espéranto du *Kalévala*. L'action ne reprend que quand l'orchestre a joué deux danses richement colorées, *La danse des sabres* et *La danse fantastique*.

30 Dans le troisième acte on entend de nouveau une scène comme une aria, quand Mare incite son fils à s'enfuir. (« Je sais tout, j'ai déjà pensé à tout... ») La réponse d'Imant est également presque une aria (« Laisse-moi, maman... »).

La fin de l'opéra diffère de la pièce de théâtre. Mare, mourante, chante une longue aria qui a été supprimée à la première car trop fatigante pour être chantée à la fin d'un long opéra. Elle a été reprise dans les représentations en concert de 2004 et dans cet enregistrement. Bien que l'histoire soit tragique et sanglante et bien que le chœur des accusateurs vienne de chanter agressivement, la musique devient de plus en plus lumineuse. L'aria de Mare culmine sur un *si b* et la vingtaine de mesures finales sonnent purement en *mi* majeur. La musique illustre avec pertinence le pardon dont le texte parle.

En arrivant sur le dernier accord en *mi* majeur on est convaincu que *Mare et son fils* est un des chefs-d'œuvre de l'histoire de l'opéra finlandais. La réunion d'un solide livret d'un écrivain expérimenté avec une musique inspirée et d'une belle sonorité, aboutit à un opéra puissant qui émeut toujours les auditeurs.

Juhani Koivisto

L'enregistrement a été réalisé à l'occasion des deux concerts donnés à Tallinn en septembre 2004. L'intention était présenter *Mare et son fils* dans une version qui soit aussi fidèle que possible à la conception et aux idées initiales du jeune compositeur. Dans la version de 1945 on avait dû couper de larges épisodes. En particulier les coupures faites dans le lourd rôle de soprano ont permis de présenter l'opéra honorablement. Dans le manuscrit que possède l'Opéra national on voit également que le chef d'orchestre de la création, Leo Funtek, a considérablement changé l'orchestration pour améliorer l'équilibre entre les chanteurs et l'orchestre de l'opéra dont la composition, à l'époque, était insuffisante. Ainsi la partition a été trahie pour correspondre aux ressources disponibles et elle a, en même temps, perdu une partie de sa cohésion dramaturgique et de ses puissantes teintes symphoniques. En plus, dans le matériel d'orchestre il y avait des fautes et de petites confusions qui venaient de la hâte et de l'écriture ambiguë de l'auteur. Il faut ajouter la non correspondance de détails entre la partition et les réductions pour piano et chant.

En préparant les concerts de l'automne 2004 et cet enregistrement, on a rétabli tous ce qui avait été changé par Funtek. On a corrigé quelques petites inconséquences dans les voix, les accords et les paroles, quand c'était justifié, nécessaire et possible pour cette représentation.

On en avait pratiquement supprimé la moitié de la dernière aria de Mare, « Les cygnes dans la nuit d'été ». La musique coupée n'existait plus que dans la réduction pour piano du compositeur, mais là, il manquait la transition qui conduisait à la bonne tonalité. Le symbolisme du cygne chez Pylkkänen était important et pour cette raison nous avons voulu restituer cette musique magnifique dont le texte est impressionnant et qui est importante du point de vue dramatique.

Pour précéder l'aria, j'ai écrit un intermède de neuf mesures et Yrjö Hjelt a orchestré l'aria qui manquait et qu'on trouve dans le numéro 18 du deuxième CD. Pour établir les matériels de la représentation, la bibliothécaire de partitions de l'Opéra national Anja Lankinen et le chef d'orchestre Ulf Söderblom ont offert une aide irremplaçable sans laquelle le projet n'aurait pas pu être réalisé.

Hannu Lintu
chef d'orchestre

EVENEMENTS

1er ACTE

Nous sommes en 1343, en Livonie estonienne, sous le règne des chevaliers teutoniques. Le sang a coulé dans les combats entre les chevaliers et le peuple. La veuve de Valdeko, Mare, a perdu six fils dans les combats contre les seigneurs. Il ne lui reste qu'Imant, le cadet. Un vieux chasseur, Mango, arrive dans la cabane de Mare, inquiet de la situation future, car l'esprit de révolte couve toujours chez les jeunes hommes. C'est la veille de la Saint Thomas, jour où les traîneaux devraient partir de Sakala pour payer les impôts en céréales au château de Viljandi. Une conjuration est dirigée par Imant, le fils unique de Mare. Dans chaque sac il y aura un homme armé, Imant sera dans le premier traîneau. Il en parle à sa mère qui lui interdit de partir, car elle pressent qu'elle va perdre son dernier fils. Imant se moque de l'avertissement et, rebelle, s'en va. Mare décide de sauver son fils à tout prix.

2ème ACTE

1ère scène

Fête au château de Viljandi, on chante et danse. La fête est interrompue par l'annonce qu'une vieille est entrée au château. Mare révèle le complot à Goswin von Herike, le seigneur du château : trois cents hommes vont attaquer le château, son fils Imant en tête. Pour la récompenser de sa trahison, elle exige qu'on épargne la vie de son fils. On le lui promet.

2ème scène

Le combat est fini. Trois cents jeunes hommes de Sakala ont trouvé la mort. Imant seul a été épargné. En haut, sous les voûtes du château, il se rétablit de ses blessures à côté de sa mère. Que s'est-il passé ? Pourquoi est-il vivant ? Il comprend peu à peu toute la tragédie. Mare essaie de le persuader de s'enfuir en hiver en Finlande, à travers la mer, mais pour Imant il n'y a qu'une solution. Il se jette du haut du château de Viljandi dans les profondeurs. Mare a perdu son dernier fils.

3ème ACTE

Mare a accompagné en traîneau le cadavre d'Imant au cimetière. Mango essaie de la consoler mais en vain. Dans son amour et sa vengeance, Mare a tout perdu, même son dernier fils. Elle ne peut plus continuer à vivre et confesse son acte aux villageois dont la rage est naturellement immense. Mare sera lapidée. En mourant, elle se jette à l'eau pour rejoindre Imant.

Tauno Pylkkänen
Traductions : Anja Fantapié

Tauno Pykkänen oli synnynnäinen oopperasäveltäjä

»Hän on kiireestä kantapäähän teatterimies, hän ei suinkaan samassa määrin pidä päämääränään teostensa eettistä ja esteettistä arvoa kuin niiden teatraalista vaikutusta. Lähimpänä esikuvanaan Puccini hän kirjoittaa lauluäänelle erittäin kiitollisesti.»

Tämä voisi olla kuvausta Tauno Pykkäsestä, mutta itse asiassa se on Pykkäsen omaa tekstiä Gian Carlo Menottista. Sanat sopivat kuitenkin yhtä hyvin Pykkäseen, jota on nimetty niin Pohjolan Pucciniksi kuin Suomen Menottiäkin. Nimitykset ovat voineet viitata itsenäisen tyylin puuttumiseen, mutta yhtä hyvin ne voi käsittää kunnioittavina. Harva pohjoismainen säveltäjä on tavoittanut italialaisen oopperan parhaat perinteet yhtä hyvin kuin Tauno Pykkänen.

Tauno Pykkänen syntyi 22.3.1918 ja hänet adoptoitiin konttoripäällikkö Väinö Pykkäsen ja näyttelijä Hilma Rantanen-Pykkäsen perheeseen. Kasvatusäidin kautta tuleva oopperasäveltäjä sai heti kosketuksen teatterimaailmaan, sillä Hilma Rantanen oli suomalaisen teatterin merkkihenkilöitä. Hän oli aloittanut näyttelijänä Suomessa teatterissa jo 1895 ja lisäksi hän suomensi virolaisia näytelmiä ja kirjoitti muistelmia urastaan.

Näin Tauno Pykkänen itse muisteli teatteriin liittyviä lapsuudenkokemuksiaan: »Äitini oli rakastettu ja arvossapidetty taiteilijatar, tragedienne suureen tyyliin. Ensimmäiset muistoni liittyvätkin teatterin kiehtovaan ilmapiiriin. Olin läsnä kun näytelmiä ohjattiin, olin salakuuntelijana oven takana kun rooleja harjoitettiin, ja kaikki leikit, joita minä tovereitteni kanssa pihalla leikin, olivat teatterileikkejä. Tässä ilmapiirissä ja ympäristössä kasvamisen kehitti draamallista vaistoani ja suuntasi harrastukseni, sitten kun musiikillinen herääminen oli tapahtunut, oopperan alalle.»

Kodin perua oli myös toinen Pykkäsen tuotannon omi-

naispiirre, Aino Kallaksen tekstien käyttö ja virolainen aihepiiri. Hilma Rantanen tunsikin henkilökohtaisesti Aino Kallaksen ja avusti poikaansa *Maren* libretton muokkaamisessa. Lapsuudessaan Tauno Pykkänen myös vieraili usein äitinsä kanssa Aino Kallaksen kesäpaikassa Saarenmaalla.

Varhaiskypsyä lahjakkuus

Tauno Pykkänen suuntautui tuotantonsa alusta lähtien oopperaan ja sävelsi esikoisoopperansa *Jaakko Ilkka* jo alle 20-vuotiaana. Pykkäsen säveltäjäpolvelle oopperaan erikoistuminen oli jo mahdollista, sillä Suomessa toimi vakinaisen ammattiooppera, vuonna 1911 perustettu Suomalainen Ooppera, sittemmin Suomen Kansallisooppera. Myös esikuvia oli tarjolla, sillä useita merkittäviä suomenkielisiä oopperoita oli jo sävelletty. Pykkäsen nuoruusvuosina suosituin kotimainen ooppera oli Leevi Madetojan vuonna 1923 kantaesitetty *Pohjalaisia*, toinen suomalaisen oopperan merkkiteos Aarre Merikannon *Juha* oli sen sijaan edelleen esittämättä.

Pykkästä edeltävästä säveltäjäpolvesta Väinö Raitio ja Armas Launis olivat jo suuntautuneet vahvasti oopperaan ja erityisesti viimeksi mainittu oli Pykkäkselle esikuvana. Kirjeessä vuodelta 1947 Pykkänen sanoi Launiksen *Kullervon* esityksen vuonna 1934 merkinneen suorastaan ratkaisevaa käännettä hänen urallaan. Sitä katsoessaan hän oli ymmärtänyt, että »dramaattisen ja lyyrillisen aineksen yhteensulauttaminen puhtaasti suomalaisella pohjalla oli suomalaisen oopperan ihanne».

Aino Kallaksen tekstiin sävelletty ooppera *Bathseba Saarenmaalla* syntyi säveltäjän ollessa 22-vuotias. Näyttämölle asti teos ei silloin vielä päässyt, vaan se sai ensi-iltaansa vasta 1959 Tampereen Oopperassa uudistettuna versiona. *Bathseban* sävellysvuonna Tauno Pykkänen valmistui Helsingin

yliopistosta ja seuraavana vuonna Sibelius-Akatemiasta diplomityönään divertimento huilulle, oboelle, sellolle ja harpulle, yksi Pylkkäsen harvoja kamarimusiikkiteoksia.

Vuonna 1941 alkaneen jatkosodan aikana Tauno Pylkkänen työskenteli pääesikunnassa ja puolustusministeriössä, sillä hänet oli vapautettu rintamapalveluksesta terveydellisistä syistä. Hän pystyi jatkamaan sävellystyötä ja vuonna 1942 hän piti oman sävellyskonsertin. Varsinaista läpimurtoa merkitsi oopperan *Mare ja hänen poikansa* kantaesitys heti sodan jälkeen vuonna 1945. »Hra Pylkkänen on saavuttanut teoksellaan suuren voiton, joka antaa aihetta aivan erikoisiin odotuksiin suomalaisen oopperataiteen alalla», kirjoitti Helsingin Sanomat.

Odotukset alkoivat pian täytyä ja syntyi ooppera toisensa jälkeen. *Maren* jälkeen syntyivät Eino Leinin näytelmään perustuva historiallinen ooppera *Simo Hurtta* (1948) sekä oopperaa ja balettia yhdistänyt musiikkilegenda *Ikaros* (1944–1953). Vuonna 1957 kantaesitetyn oopperan *Opri ja Oleksi* suosio osoitti, että Tauno Pylkkäsellä oli myös luontaisen oopperasäveltäjän taito löytää ajankohtaisia aiheita. Evakkoaiheinen ooppera vastasi Karjalasta sodan jälkeen lähtemään joutuneiden kotiseutunostalgiiaan, kymmentä vuotta myöhemmin taas *Tuntematon sotilas* vastasi hyvin yleisön odotuksia ja sai ennätyskassan suosion.

Tauno Pylkkänen kokeili myös uutta radio-oopperan lajia ja sai Aino Kallaksen tekstiin perustuvalla *Sudenmorsiamellaan* (1950) kolmannen palkinnon Prix Italia -sävellyskilpailussa. *Sudenmorsian* on yksi harvoja ulkomailla kantaesitettyjä suomalaisia oopperoita, sillä se kuultiin ensimmäisen kerran Torinon radiossa 1950. *Sudenmorsiamen* lisäksi Pylkkäsen sävelsi useita onnistuneen tiivistunnelmaisia pienoisoopperoita kuten *Varjo* (1954) ja televisio-oopperan *Vangit* (1964).

Vaikka Pylkkänen keskittyi oopperoihin, hänen laajaan

tuotantoonsa sisältyy myös baletti *Kaarina Maununtytär* (1961), orkesteriteokset *Ultima Thule* (1949) ja *Preludio sinfonico* (1952) ja laulusarjat *Tuonelan joutsen* (1943, teksti Aino Kallas), *Kuun silta* (1953), *Visioneer* (1958) ja *Ilon ja surun lauluja* (1976). Sävellystyönsä lisäksi Tauno Pylkkänen toimi musiikkikriitikkona sekä Suomen Kansallisoopperan taiteellisenä johtajana vuosina 1960–69.

Varhain alkanut oopperatuotanto päättyikin aikaisin, sillä Pylkkänen oli vasta 49-vuotias säveltäessään viimeisen oopperansa. Väinö Linnan romaaniin perustuva *Tuntematon sotilas* kantaesitettiin 1967 Suomen juhliessa 50-vuotista itsenäisyyttään. Oopperasta tuli kauden tapaus ja yleisöä riitti peräti 30 esityksertaan.

Tauno Pylkkänen oli *Tuntemattomassa sotilaassa* etenevässä jo uuteen suuntaan ja kokeili entistä modernimpia keinoja. Uusia oopperoita ei kuitenkaan enää syntynyt, ja Pylkkänen menetti vähitellen luomiskykynsä ja terveytensä. Vielä eläessään hän ennätti kuitenkin nähdä suomalaisten oopperoiden suuren nousun, jota hän itse oli vahvasti ollut rakentamassa. Ennen Pylkkäsen kuolemaa vuonna 1980 saivat ensi-iltansa Joonas Kokkosen *Viimeiset kiusaukset* sekä Aulis Sallisen *Ratsumies* ja *Punainen viiva*, joista tuli menestyksiä kansainvälisestikin.

Kymmenen oopperan tuotannollaan Tauno Pylkkänen kuuluu edelleen merkittävimpien suomalaisten oopperasäveltäjien joukkoon. Modernismin nimeen vannoneella 1960-luvulla hänen luontainen myöhäisromanttinen tyylinsä saattoi tuntua vanhanaikaiselta, mutta nykyisenä tyylillisesti moniarvoisena aikana Pylkkäsen hyvin soiva musiikki voidaan löytää uudelleen. Oopperan *Mare ja hänen poikansa* konserttiesitykset Tallinnassa vuonna 2004 ja Helsingissä vuonna 2005 ovat luoneet uutta kiinnostusta välillä jo unohdetun säveltäjän tuotantoon.

Aino Kallaksen teksti sopi Pylkkäselle

Kun Pylkkäsen ooppera *Sudenmorsian* esitettiin vuonna 1950 radiossa, kuulijoiden joukossa oli kirjailija Aino Kallas. Hän kirjoitti esityksen jälkeen näin: »Olen jo aivan liian vanha tullakseni enää mistään menestyksestä ylpeäksi, mutta ennen lähtöäni tahtoisin voida luottaa siihen, että elän edelleen teoksissani.»

Toive on toteutunut. Vaikka osa Kallaksen tuotannosta on jäänyt unohtuksi, yllättävän moni hänen teksteistään on saanut uuden elämän oopperoissa. Kallaksen teokset vastaavatkin hyvin sitä, mitä libretolta vaaditaan. Niissä ei ole arkista elämää, mutta sitäkin runsaammin intohimoisia tunteita, mystiikkaa, ritiriitoja ja väkivaltaisiaakin ratkaisuja. Kallaksen erikoinen kieli saattaa nykylukijasta vaikuttaa joskus teennäiseltä, mutta sävellettäväksi se sopii hyvin.

Tauno Pylkkänen sävelsi Kallaksen tekstien pohjalta *Maren* lisäksi oopperat *Sudenmorsian* ja *Bathseba Saarenmaalla*. Toinen suomalainen Aino Kallaksen teksteihin tarttunut säveltäjä on Ilkka Kuusisto, jonka monologiooppera *Nainen kuin jäätynyt samppanja* (1999) perustuu Kallaksen päiväkirjoihin. Virossa Kallas on kiinnostanut Eduard Tubinia ja Juhan Jürmeä. Tubin on säveltänyt kaksi oopperaa Kallaksen tekstien pohjalta, *Barbara von Tisenhusen* (1969) ja *Reigi õpetaja* (1971). Juhan Jürmen ooppera *Vööras veri* (1939) perustuu myös *Barbara von Tisenhuseniin*.

Aino Kallas, omaa sukuaan Krohn, syntyi Viipurissa 1878 ja avioitui 1900 virolaisen Oskar Kallaksen kanssa. Hän alkoi heti käyttää novelliensa ja romaaniensa aiheina uuden kotimaansa historiaa ja perinnettä ja kuvasi aluksi erityisesti köyhän maaseutuväestön elämää. Myöhemmin Aino Kallas joutui kosketuksiin kirjailijaryhmä Noor-Eestin kanssa ja sai sitä kautta impressionistisia ja symbolistisia vaikutteita.

Vuodesta 1922 Aino Kallas asui Lontoossa, jonne Oskar

Kallas nimitettiin Viron suurlähettilääksi. Lontoossa Kallas kirjoitti edelleen virolaisista aiheista ja käytti nyt entistä arkaaisempaa ja vanhoista kirjoituksista viirikkeitä saanutta kieltä. Kahdentoista Lontoon-vuoden jälkeen Aino Kallas palasi Tallinnaan, jossa hän keskittyi muokkaamaan novelleistaan näytelmiä.

Sodan jälkeen Aino Kallas asui ensin Tukholmassa ja palasi viimeisiksi kolmeksi elinvuodekseen Helsinkiin. Kallaksen viimeiseksi menestysteokseksi jäi hänen moniosainen päiväkirjansa, jossa hän kuvaa mm. suhdettaan Eino Leinoon.

Maren tarinalla on historiallinen tausta

»Oopperasäveltäjän elämä on lähes 90 % sopivan aiheen ja libretton etsimistä, loput sitten vain ideain toteuttamista.» Näin Tauno Pylkkänen kirjoitti kirjailija Kyllikki Mäntylälle suunnitellessaan hänen näytelmästään oopperaa *Opri ja Oleksi*. Pylkkänen tiesi mitä hyvältä libretolta vaaditaan: »Sen täytyy sisältää aineksia, jotka voimakkaasti, ilman laajoja sanallisia selityksiä, tehoavat kuulijakuntaan. Jännitystä – tavallisesti psykologista –, salaperäisyyttä, normaalia tasoa voimakkaampaa vihaa tai rakkautta, vastakohtia, iskeytyttä ja ennen kaikkea elämänkohtaloita, jotka kiinnostavat, liikkuttavat, mahdollisesti kauhistuttavat ja pelottavatkin, mutta jotka eivät voi jättää ketään välinpitämättömäksi.»

Juuri tällaisia aineksia sisälsi Aino Kallaksen näytelmä *Mare ja hänen poikansa*. Tarinalla Maresta, poikansa vuoksi kapinalliset kavaltavasta äidistä, on historiallinen tausta. Jürinyön kapinassa vuonna 1343 kansa oli yrittänyt vapautua saksalaisen ritariston vallasta, mutta kapina kukistettiin. Saman vuoden lopulla yrittiin vallata Viljannin linna. Russowin *Livländische Chronikin* mukaan talonpojat sopivat hyökkäyksestä linnaan ja viljasäkkeihin piiloutumisesta. Muuan vanha nainen kertoi kuitenkin suunnitelman saksalaisille, jotta nämä

säästäisivät sen säkin, jossa oli hänen poikansa.

Suunnitellessaan aiheesta novellia Aino Kallas alkoi kehittää kieltään entistä omaleimaisempaan ja arkaaisempaan suuntaan ja keräsi tarkoituksellisesti sanastoa vanhasta virsikirjasta ja postillasta. Novellissa kieli sai jo maneerin makua, mutta näytelmäversiosta tuli Kallas-tutkija Kai Laitisen mukaan jopa Kallaksen »voimakkain ja tenhoavin». Näytelmässäkin Kallaksen eräät maneerit näkyvät, ja myös librettoon on jäänyt rasitteeksi lähes joka repliikin perään huutomerkki.

Aino Kallas aloitti novellin muokkaamisen näytelmäksi Lontoossa 1928, mutta työ alkoi edistyä kunnolla vasta kuusi vuotta myöhemmin. Ensi-iltaansa *Mare ja hänen poikansa* pääsi Suomen Kansallisteatterissa 2.10.1935. Näytelmä sai kohtuullisen vastaanoton, joskin arvioista ilmenee, ettei ohjaaja Eino Kalima ollut kovinkaan innostunut teoksesta.

Näytelmä ei herättänyt suurtakaan huomiota Suomessa, mutta kun *Mare ja hänen poikansa* esitettiin Tallinnassa 15.11.1935, syttyi suoranainen kulttuurisota. Virossa näytelmää ei arvioitu niinkään taiteelliselta vaan pikemminkin kansalliselta kannalta. Maren tekemää kavallusta pidettiin sopimattomana, ja suomalaisen kirjailijan katsottiin loukanneen virolaista kansallistunnetta. Teatteri sai jopa uhkauksia ja näytelmä jouduttiin vetämään pois ohjelmistosta.

Kun *Mare ja hänen poikansa* myöhemmin esitettiin Tartossa, tekstiä muutettiin: Mare ei enää nimitetty Sakalan päällikön leskeksi, mikä erityisesti oli katsottu häpäiseväksi. Keskustelu hiipui vasta kun Gustav Suits muistutti, että koko tapahtuman historiallisuus oli epävarmaa ja että kyseessä oli todennäköisesti kansainvälinen kiertävä tarina, ei tositahtuma.

Pykkäsen läpimurto

Tauno Pykkäsen ura liittyy erikoisella tavalla Suomen historian käännekohtiin. Hän syntyi keskellä sisällissotaa, sävelsi ensimmäisen kypsän oopperansa *Mare ja hänen poikansa* keskellä jatkosotaa vuosina 1942–43 ja viimeisen oopperansa *Tuntematon sotilas* Suomen itsenäisyyden 50-vuotisujuhluvuonna. Viimeisessä oopperassa ajankohta vaikutti ilmeisesti aihevalintaan, mutta niin saattoi tapahtua myös *Maren* kohdalla. Itsenäisyytensä puolesta kamppailevassa maassa kertomus talonpoikien kapinasta ulkomaalaisia sotajoukkoja vastaan oli varmaankin aihe, johon kuulijoiden saattoi odottaa samastuvan.

Tilanne oli tosin muuttunut siinä vaiheessa kun ooppera sai ensi-iltaansa. Sota oli silloin päätynyt, mutta Neuvostoliiton hallitsema liittoutuneiden valvontakomissio oli yhä maassa – maata valvottiin hotelli Tornista hiukan samaan tapaan kuin oopperassa Viljannin linnasta.

Vasta 27-vuotiaan Tauno Pykkäsen *Mare ja hänen poikansa* sai kantaesityksensä Suomalaisessa Oopperassa 27.9.1945. Kapellimestarina oli Leo Funtek, ohjaajana Vilho Siivola, lavastajana Kaarle Haapanen ja koreografina Alex. Saxelin. Maren roolissa lauloi Irja Aholainen ja Imantina Alfons Almi. Pääroolin osalta miehitys pysyi samana kaikissa esityksissä lukuun ottamatta vuoden 1953 esityksiä, jolloin Imantin rooliin tuli Jorma Huttunen.

Käsiohjelman esittelytekstissä ennustettiin oopperalle hienoa tulevaisuutta: »Mare on varmaan pysyvä suunnanosoittajana, johon vielä kenties useastikin tullaan viittaamaan, samalla kun sillä suomalaisen oopperan aika-kirjoissa tulee olemaan varma asema nuoren säveltäjän harvinaislaatuena lahjakkuuden osoituksena.»

Mare ja hänen poikansa merkitsikin Tauno Pykkäselä selvää läpimurtoa. Teosta pidettiin yleisesti vuosikymme-

nen oopperatapauskuna, kypsänä, täysipainoisena ja »aitoon oopperatyyliin sävellettyinä». Tauno Karila kirjoitti Helsingin Sanomissa: »Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö Pylkkäsellä olisi aivan erikoinen näyttämöllisen musiikin vaisto. Hänen resitatiivinsa on vuolasta ja samalla puhuvaa. Melodia kasvaa hehkuvin linjoin edeten ratkaisusta toiseen mukaansa vieden.» Karila totesi Pylkkäsen jo esittäneen aiemmissa orkesteriteoksissaan suuria lupauksia ja nyt oopperassa orkesterin käyttö oli rikasta: »Kekseliäästi hän käyttää keinovarojaan luoden paikka paikoin aivan suurenmoisen tiiviin tunnelman.»

Väinö Pesolan mielestä taas Pylkkäsen »värikä ja kauniisti soiva soitintunnuus tuo välistä mieleen Madetojan *Pohjalaisia* tai puccinilaisuuksia, mutta samalla se on riittävän omintakeista eikä liian outoa nykypolven yleisölle».

Arvostelumenestyksestä huolimatta *Mare ja hänen poikansa* esitettiin yhteensä vain 12 kertaa. Oopperan viimeinen esitys oli marraskuussa 1953, joten konserttiesitys Tallinnassa vuonna 2004 oli oopperan ensimmäinen kokonaisuus yli 50 vuoteen. Aarioita *Maresta* oli kuitenkin kuultu radiossa ja Pekka Nuotion laulamina niitä oli ilmestynyt myös levyllä.

Luontevaa melodiaa, vahvaa harmoniaa

Pylkkäsen tavasta käsitellä lauluääntä on helppo kuulla, että hän oli todellakin luontainen oopperasäveltäjä. Pylkkänen tiesi, että oopperassa pitää olla ilmaisevaa melodiaa ja hän tiesi, miten sellaista luodaan. Musiikista tulee jossain määrin mieleen italialais-amerikkalainen Gian Carlo Menotti, joka niin ikään pystyi vielä modernismin valtavirran keskellä kirjoittamaan vanhanaikaisen luontevaa melodiaa.

Oopperassa *Mare ja hänen poikansa* musiikki etenee jatkuvasti täyteläisen orkesterikudoksen tukemana ilman varsi-

naisia resitatiiveja tai toimintaa pysäyttäviä erillisiä numeroita. Useita aariamaisia kohtauksia kuitenkin kuullaan. Ensimmäinen on heti Maren ja Mangon dialogin jälkeen ensimmäisessä näytöksessä, kun Mare kertoo miehensä ja kuuden poikansa kuolemasta. Musiikillisesti tämä Maren aaria sisältää useita teokselle tyypillisiä piirteitä. Melodia on ensinnäkin laulullinen ja kaartuu komeasti huiputuen pari kertaa a-vaslelle. Erkki Salmenhaara totesi vaikutelman olevan värisevän puccinimainen juuri tämänkaltaisissa »romanttisesti soinnutetuissa ja soitinnetuissa diatonisissa melodioissa, joiden intohimoisia nousuja viulut kaksintavat».

Harmoniassaan Pylkkänen kuitenkin luopui puccinilaisista ihanteista ja käytti avoimia kvinttisointuja, joilla hän ilmeisesti tavoitteli samaa arkaaisuutta kuin Aino Kallas vanhakantaisella kielellään.

Tyypillistä harmonialle ovat myös rinnakkaiset sointukulut ja septimisoinnut, jotka luovat Pylkkäselle luonteenomaisen täyteläisen soinnin. Asteittain laskevia bassokulkuja kuullaan kautta koko oopperan, ja ne palaavat vielä viimeisessä aariassakin. Maren aariassa niitä kuullaan surumarssia muistuttavassa orkesterin väliskeessä Maren laulettua »kuusi nuorta poikaa olen hautaan saattanut».

Muuten yhtenäisenä draamana etenevä ooppera hajaantuu toisen näytöksen alussa erillisiksi numeroiksi, jotka ovat sekä tekstiänsä että musiikin osalta oopperan muusta maailmasta irrallisia. Kuoron esittämän latinankielisen juomalaulun teksti on peräisin keskiaikaisesta kokoelmasta *Carmina burana*. Sitä seuraavan *Leikarin laulun* tasoltaan vaatimattoman runon on kirjoittanut Joh. Edvard Leppäkoski, joka on jäänyt suomalaisen kirjallisuuden historiaan kääntämällä *Kalevalan* esperantoksi. Tapahtumat pääsevät jälleen liikkeelle vasta kun orkesteri on soittanut kaksi värikästä tanssia, *Miekkatanssin* ja *Fantastisen tanssin*.

Kolmannessa näytöksessä kuullaan jälleen aariamainen kohta, kun Mare houkuttelee poikaansa pakenemaan («Minä tiedän, kaiken jo valmiiksi mietin»). Myös Imantin vastaus kohoaa aariamaiseksi («Mene tyköäni, äiti»).

Oopperan loppu poikkeaa näytelmästä, sillä kuoleva Mare saa laajan aarian. Oopperan esityksissä se kuitenkin jätettiin pois, sillä se oli varsin vaativa laulettavaksi pitkän oopperan lopussa. Aaria otettiin jälleen mukaan vuoden 2004 konserttiresitykseen ja tähän levytykseen. Vaikka tarina on traaginen ja verinen ja vaikka Marea syyttävä kuoro on juuri laulanut aggressiivisesti, musiikki kääntyy lopussa suorastaan valoisaksi. Maren aaria huipentuu korkealle h-säveleen ja oopperan viimeiset parikymmentä tahtia soivat lähes puhtaasti E-duurissa. Musiikki kuvittaa osuvasti anteeksiantoa, josta tekstissä puhutaan.

Viimeiseen hartaaseen E-duuri sointuun päästäessä on helppo vakuuttua siitä, että *Mare ja hänen poikansa* on suomalaisen oopperan historian merkiteoksia. Kokeneen kirjailijan vahva libretto ja nuoren säveltäjän innoittunut ja hienosti soiva musiikki luovat yhdessä vahvan oopperan, joka vetoaa edelleen kuulijoihin.

Juhani Koivisto

Levytyksen pohjana ovat syyskuussa 2004 Tallinnassa pidetyt kaksi konserttia. Ajatuksena oli esittää Mare ja hänen poikansa sellaisena versiona, joka olisi mahdollisimman uskollinen nuoren säveltäjän alkuperäisille aikomuksille ja ajatuksille. Vuonna 1945 kantaesitetystä oopperasta oli aikoinaan jouduttu poistamaan laajoja jaksoja. Erityisesti raskaaseen sopraanorooliin tehdyt lyhennykset takasivat sen, että esitykset oli jaksettu viedä kunnialla läpi. Suomen Kansallisoopperan hallussa olevasta käsikirjoituspartituu-

rista ilmenee myös, että teoksen kantaesityksen johtanut Leo Funtek muutti suuresti orkestraatiota parantaakseen laulajien ja epätasaisesti miehitetyn oopperaorkesterin balanssia. Näin partituuri muokkautui esittäjien voimavarojen ja kykyjen mukaiseksi mutta menetti samalla osan dramaturgisesta yhtenäisyydestään ja alkuperäisen orkestraation vahvoista sinfonisista sävyistään. Lisäksi orkesteristemmoissa oli kiireestä ja säveltäjän lennokkaasta käsialasta johtuvia painovirheitä ja pieniä sekaannuksia, mitä vielä lisää orkesteripartituurin ja laulajien käyttöön tehdyn pianosovituksen ajoittainen yhteensopimattomuus.

Syksyn 2004 konsertteja ja levytystä valmisteltaessa nuoneista poistettiin kaikki Funtekin tekemät muutokset. Pienempiä, lähinnä yksittäisiin ääniin, harmonioihin ja sanoihin liittyviä epäjohtomukaisuuksia ja virheitä korjattiin niin pitkälle kuin se esitysyhteyttä ajatellen oli perusteltua, välttämätöntä ja mahdollista.

Maren viimeisestä aariasta »Suviyönä joutsenet» oli poistettu peräti puolet. Poistettu musiikki on olemassa vain säveltäjän pianosovituksena, mutta siitäkin puuttuu oikeaan sävellajiin johtava orkesterivälike. Pylkkäselle joutsensymboliikka oli tärkeä, ja siksi halusimme palauttaa tämän tekstiltään vaikuttavan ja draaman kannalta merkittävän kauniin musiikin. Olen koostanut aariaa edeltävästä materiaalista yhdeksän tahdin välisoiton modulaatioineen, ja Yrjö Hjelt on orkestroinut puuttuvan aarian, joka on toisen cd-levyn raita 18. Esitysmateriaalin valmistamisessa korvaamattomana apuna ovat olleet Suomen Kansallisoopperan nuotistonhoitaja Anja Lankinen ja kapellimestari Ulf Söderblom, jota ilman koko projekti tuskin olisi edes toteutunut.

*Hannu Lintu
kapellimestari*

TAPAHTUMAT

I NÄYTÖS

Eletään vuotta 1343 Viron Liivinmaalla, kalparitariston valtaherruuden aikaa. Veri on virrannut ritareiden ja rahvaan välisissä taisteluissa. Valdekon leski, Mare, on menettänyt kuusi poikaansa taisteluissa linnanherroja vastaan. Nyt hänellä on jäljellä enää Imant, nuorin joukossa. Maren pirttiin saapuu vanha eränkävijä Mango tulevasta tilanteesta huolestuneena; nuorissa miehissä kytee edelleen kapinan henki. On Tuomaan päivän aatto, jolloin rekien piti Sakalasta lähteä Viljannin linnan veroviljoja viemään. Salahanke on tehty, sen johtajana on Imant, Maren ainoa poika. Kussakin säkissä on aseistettu mies ja Imant ensimmäisessä reessä. Tämän hän kertoo äidilleen. Äiti kieltää ja varoittaa lähtemästä, mielessään aavistus, että hän nyt on kadottava viimeisenkin poikansa. Imant ei varoituksista huoli, vaan lähtee uhmapäisenä retkelle. Mare päättää pelastaa poikansa hinnalla millä hyvänsä.

II NÄYTÖS

1. kuvaelma

Viljannin linnassa vietetään juhlia: juodaan lauletaan ja tanssitaan. Juhlat keskeyttää kuitenkin tieto, että vanha vaimo on saapunut linnan. Mare paljastaa salahankkeen Goswin von Herikelle, linnan päällikölle: 300 miestä on tulossa valtaamaan linnan, ensimmäisessä reessä hänen poikansa Imant. Kavalluksensa palkkioksi vaatii Mare säästämään poikansa hengen. Se hänelle luvataan.

2. kuvaelma

Taistelu on käyty. 300 Sakalan nuurukaista on surmattu, vain Imant säästetty. Ylhäällä linnan holveissa hän toipuu

äitinsä rinnalla haavoistaan. Mitä on tapahtunut, miten hän on elossa? Imantille paljastuu vähitellen koko tragedia. Mare yrittää taivuttaa häntä pakenemaan kanssaan talvella meren yli Suomeen, mutta Imant näkee vain yhden mahdollisuuden edessään. Viljannin linnan valleilta hän syöksyy syyvyteen. Mare on menettänyt viimeisenkin poikansa.

III näytös

Mare on reessä tuonut hautausmaalle Imantin ruumiin, Mango yrittää lohduttaa häntä, mutta turhaan. Mare on rakkautensa ja kostonsa jo menettänyt kaiken, viimeisen poikansakin. Hän ei enää voi jatkaa elämäänsä, vaan tunnustaa tekonsä kyläläisille, joiden raivo on tietenkin suuri. Mare kivitetään. Kuolevana hän astuu veteen ja lähtee Imantin luokse.

Tauno Pylkkänen

Irja Aholainen (Mare), Jorma Huttunen (Imant), Teddy Björkman (Goswin von Herike) 1953

LIBRETTO

CD 1

The text of the drinking song in Act II is from the medieval Carmina burana collection; that of the Minstrel in Act II is by Joh. Edv. Lep-päkoski.

ACT I

(Mare's cottage near Viljandi Castle. Weapons, bear and wolf skins on the walls. Mare is sitting making a big tow sack. She is a woman of sixty, as upright as ever, her eyes as far-seeing as a seer's, her face still suffused with past beauty. Mango, an old man in his seventies, is sitting eating and drinking at the head of the table.)

1

Mango

(Rattling his tankard)

2

To your health, to my throat, Mare, widow of Valdeko.

(Looking at Mare)

My, that's a large sack for the dues!

Mare

Do you not know, it's St Thomas's today
and our dues must be taken from Sakala to Viljandi Castle?

Mango

How should I know?

I frequent the forests, and the forests are so dense the village talk cannot slip through.

But did I not dream of a wolf? That means there'll be trouble with the masters.

It's always been a day of trial and tribulation, St Thomas's.

Mare

Why did they have to choose St Thomas's as the day for paying our dues!
Death awaits whoever works on St Thomas's Day.

LIBRETTO

CD 1

Toisen näytöksen juomalaulun teksti keskiaikaisesta Carmina burana -kokoelmasta, toisen näytöksen Leikarin laulun teksti Joh. Edv. Leppäkoski

I näytös

(Maren pirtti, lähellä Viljannin linnaa. Seinillä karhun- sekä sudentaljoja ja aseita. Mare istuu neulomassa isoa, rohtimista säkkiä. Kuudenkymmenen ikäinen nainen, ryhdin lujuus lannistumaton, silmät näkijän kaukokatseiset, kasvoilla menneen kauneuden kajo. Mango, seitsemisäkympymenissä oleva vanhus, istuu pöydän päässä syöden ja juoden.)

1

Mango

(haarikkaa kallistaen)

2

Sinun terveydeksesi, minun kurkkuuni, Mare, Valdekon leski.

(katsellen Mareä)

Onpa siinä verosäkkiä kerrakseen.

Mare

Etkö sitten tiedä, että tänään on Tuomaanpäivä
ja vero-osa on vietävä Sakalasta Viljannin linnaan?

Mango

Mistäs minä tietäisin?

Metsiä käyn, vaan metsä on tiheä, niin ettei kylän puhe läpitse luikerra.

Vaan enkös nähnytkin sudesta unta: silloin tulee tekemistä herrain kanssa.

Tuho ja vahingon päivä jo vanhastaan. Tuomaanpäivä.

Mare

Että ne valitsivatkin juuri Tuomaanpäivän veronkantopäiväksi!
Joka Tuomaanpäivänä tekoihin ryhtyy se surman saa!

Mango

That's true, that is!

Mare

Sakala, too, has been charged double dues since St George's Night.
The castle will eat our very last!

Mango

Indeed! The castle weighs on us like a rock. It stifles the very breath
in our breasts.

Mare

What hope has the bare-handed peasant against the castle?
(Lays her sewing aside and gets up, listening)

40

3

The sun is high already, but there's no sign of Imant coming from
the forest.

Mango

What troubles you, Mare?

Mare

I do not know! I truly cannot say!
In the depth of the night I woke from my deepest sleep,
it was as if someone had called in mortal fear: Mother.
But I could not make out whether the voice was Imant's or his dead
brothers'.
The winds of God have tossed me cruelly, Mango!

Mango

I know!
I know that!
But God has permitted you to rise healthy from your bed of suffer-
ing again. All speak well of you,
and your counsel has always been acknowledged as wise.

Mango

Se on totinen tosi!

Mare

Jyrynyöstä saakka pantiin Sakalallekin kahdenkertaiset kymmenykset.
Linna syö vihoviimeisetkin!

Mango

Niin on! Linna painaa kuin kivipaasi! Henki läkähtyy rintaan.

Mare

Minkäs maarahvas paljain kourin linnaa vastaan mahtaa.
(patee pois ompeluksensa ja nousee kuulostaen)

3

Päivä on jo korkealla vaan Imantia ei vielä metsältä tulevaksi kuulu.

Mango

Mitä uumoilet, Mare?

Mare

En tiedä! En tosiaankaan tiedä!
Sydänyöllä havasin sikeimmästä unestani,
kuin olisi joku henkensä edestä parkaissut: äiti.
Vaan en eroittanut, oliko ääni Imantin elikkä hänen edesmenneitten
veljiensä.
Jumalan tuulet ovat minua tuimasti tuivertaneet, Mango!

Mango

Minä tiedän!
Minä tiedän sen!
Vaan Jumala on sallinut sinut taas terveenä vaivanvuoteeltasi
nousta. Sinä olet hyvin mainittu kaikelta kansalta,
ja sinun neuvosi on aina viisaaksi löytyy.

Mare

Help, Mare! Help, Mare! All day long it's nothing but: Help, Mare!
But who ever helped me?
All I help, but could not help myself!
God persecutes me!

Mango

Do not blaspheme not, woman!

Mare

Have I not suffered nine misfortunes in my life?
Ever since my husband, Valdeko, and six sons died,
it is as if my eyes have been filled with smoke and rime.
But where are Atso, Valeko, Ülo, Meeme, Huvameel and Viitso?
Where is old Valdeko himself?
Six young sons have I laid to rest in their graves!
The castle took them all, one after the other,
until there was not a single one left.
Six, six young sons have I laid to rest in their graves.

Mango

4

But you still have your son Imant!
A man as fine as a blade of rye.
May the Lord grant a mighty ear!
A shooting star was seen when he was born.
Do you not remember how a ball of fire rolled across the sky,
as if shot from the sun's great forge itself
when your youngest child was born?

Mare

Yes... a star shot at the moment he was born.
Do you not therefore understand how close he is to my heart and blood?
If he should die, I would be as naked as a tallow candle.
I live in constant fear for my son Imant.
There is a common saying that a tall tree does not grow up to heaven.
Every time Imant is late returning from the wilds
I am as if caught in the waves of the sea.
I fear that this, my last, will be taken from me.

Mare

Auta, Mare! Auta Mare! Kaiken päivää vain: Auta Mare!
Vaun kuka auttoi minua!
Kaikkia autan, vaan itseäni en auttamaan kyennyt!
Jumala minua vainoo!

Mango

Älä tee syntiä, vaimo!

Mare

Eikö ole minulla sitten ollut yhdeksän vahinkoa elämässä?
Siitä asti kun mieheni Valdeko ja kuusi poikaani kuolivat,
on silmissäni ollut kuin savua ja härmää.
Vaun missä ovat Atso, Valeko, Ülo, Meeme, Huvameel ja Viitso?
Missä vanha Valdeko itse?
Kuusi nuorta poikaa olen hautaan saattanut!
Linna otti heidät kaikki, yhden toisensa jälkeen,
kunnes heistä ei ollut yhtäkään jäljellä.
Kuusi, kuusi nuorta poikaa olen hautaan saattanut.

Mango

4

Onhan sulla poikasi Imant!
Mies komea kuin rukiinkorsi.
Suokoon Luoja suuren tähkän!
Tähti lensi hänen syntyissängsä.
Etkös enää muista kuinka taivaasta kieri tulinen kerä,
niin kuin olisi itse auringon ahjosta säen singahtanut,
koska kuopuksesi syntyi.

Mare

Niin... tähti lensi hänen syntyissängsä.
Etkös sitten ymmärrä, että sydän ja veri vetää tämän pojan puoleen.
Jos hän kuolisi, olisin alaston kuin talikynttilä.
Minä elän alinomaa pelvossa poikani Imantin takia.
Rahaan suu sanoo, ettei pitkä puu taivaaseen kasva.
Joka kerran kun Imant ylitse aikansa eräretkillängsä viipyy
niin olen aina kuin meren aallokossa.
Pelkään, että tämä viimeinenkin minulta viedään.

Mango

You do but goad your son with your fear, Mare.
What man is he who does not wish to hunt or fight?

Mare

Man did you say? A boy he is still!

Mango

Nineteen since St Lawrence's Day.
He who is born on the day of fire has fiery red in his blood.
Mare, I tell you: no child of man can hide away from death.
It will find you wherever you are.

42

Mare

What you say is all true, Mango.
And yet
I would with my own bare ends snatch a glowing firebrand from a
burning furnace,
if it would but save this son from destruction.
(Dogs are heard barking outside.
Mare rises, both anxious and relieved.)

S

Imant is coming.
Glory be to God!

Imant

(Enters the cottage carrying skis and a bow, a lynx over his shoulder.
Casts the lynx on the floor in the middle of the room. Young, reckless,
obstinate and quick-tempered – his mother's son)
God bless this cottage!
Hail, Mango!

Mango

All hail to you!
As straight as a blade of sorrel! A lynx you brought, and like a lynx you are!

Imant

I shot it from a tree with my bow.

Mango

Kiihoitat vain poikaa pelollasi, Mare.
Mikä mies se on, joka ei metsälle tai tappelukseen pyri?

Mare

Mieskö? Poikanen vielä!

Mango

Yhdeksäntoista Lauritsan päivästä.
Joka tulen päivänä syntyy, sillä on tulenkipunainen veressä.
Mare, sen sanon sinulle: kuhunka ihmisen lapsi kuolemalta lymyyt.
Kaikkialta se sinut löytää taitaa.

Mare

Kaikki on totta mitä puhut, Mango.
Ja kuitenkin
voisin paljain kämmenin palavaisen kekäleén tulisesta pätsistä
noutaa,
jos sillä tämän poikanen tuhosta päästäisin.
(Koirain haukuntaa ulkona.
Mare nousee yhtä aikaa sekä jännittynein että huojentunein mielin.)

S

Imant on tulossa.
Olkoon Luojalle kunnia!

Imant

(astuu pirttiin sukset ja jousi kädessä, ilves olalla, heittää ilveksen
keskelle lattiaa. Nuori, uhkarohkea, uppiskainen ja äkkipikainen
– äitinsä poika)
Terve Jumala tupaan!
Terve Mango!

Mango

Ole terve tervehtimästä!
Suora kuin suolaheinä! Ilveksen toit ja ilveksen heimoa olet itsekin.

Imant

Puusta sen jousella pudotin.

(Mango nods and takes his leave. Imant stands the skis in the doorway, hangs the bow on the wall and without saying a word begins examining the weapons on the wall. Flexes a bow and returns it to its place, then grabs at two short swords and tests them, then takes a spear and tries that. Mare watches him with increasing restlessness.)

My father's spear.
What old blood stains are these upon the tip,
the blood of forest hound or foe? Mother, what say you,
is the spear thirsty?

Mare

It's snowing hard outside... The dead are grinding on high, sending snow-flour raining down.

Imant

What of the dead? The moment is ripe for the living.

Mare

What say you, Imant my son?

Imant

Pick a strong sack for the dues, Mother!
Not with grain for bread will the sacks be filled today,
for the costliest crops of all are being taken from Sakala to Viljandi Castle.
This evening, Mother, your last-born will achieve great honour
for before night, Viljandi Castle will fall.

Mare

Where did you hear that?

Imant

6
A hundred sleighs are setting off from Sakala to take the dues to the castle.
And in each sleigh are two sacks and a driver.
But in one night this bloody crop of corn will bear fruit
and it will be as if fiery ears of corn are growing from it in the middle

(Mango nyökkää hyvästiksi ja poistuu. Imant panee sukset pystyyn oven suuhun, ripustaa jousen seinään ja alkaa mitään sanomatta tarkastella aseita seinällä. Jännittää jousta ja panee sen takaisin paikallensa, sen jälkeen tarttuu kahteen lyhyeen miekkaan ja koittaa niitä, ottaa sen jälkeen keihään ja tarkastelee sitä. Mare seuraa yhä kasvavalla levottomuudella poikansa puuhia.)

Isäni keihäs.
Mitä lieneekään vanhoja veritahroja keihäänkärjessä,
liekö metsän hallin tai vainolaisen verta. Äiti, mitä tuumit,
onko keihään jano?

Mare

Pyyttää ulkona... Vainajat jauhavat ylhäällä,
koska tuiskuttaa tuhulunta.

Imant

Mitäs vainajista. Nyt on elävitten hetki lyönyt.

Mare

Mitäs tuumit, poikani Imant!

Imant

Valitsekin vahva säkki veroviljaa varten, äiti!
Ei täytetä tänäpänä säkkejä leipäviljalla,
vaan kalleimmalla elolla kuin konsanaan on Sakalasta Viljannin linnaan viety.
Tänä ehtona, äiti, pääsee kuopukseksi suureen kunniaan,
sillä ennen yötä lankee Viljannin linna.

Mare

Mistä tietosi sait?

Imant

6
Sata rekeä on lähdössä Sakalasta linnaan veroviljoja viemään.
Ja kussakin reessä on kaksi säkkiä ja ajomies.
Vaun yhdessä yössä pitää tämän veroviljan verinen laiho kantaman
ja niin kuin tulisia tähtkäpätä kasvaa siitä keskellä talvea

of winter, on St Thomas's Day,
 for hidden in each sack is an armed man.
 Three-hundred men!
 The flower and crown of Sakala!
 All the strong young men of Sakala.
 What a heated fight there will be when out of each sack steps
 a man with a sword in his hand
 and death embraces his opponent in a frenzied struggle.
 For the castle guards are fully ignorant of the matter.
 And all staunchly drunk,
 for the Lord Castellan arrived yesterday from Tallinn and today there
 is feasting in the castle.
 We'll take the castle by surprise.

Mare

Have you promised to go with them, Imant my son?
 Did they succeed in persuading you?
 Do you intend to join the sleigh of doom?

Imant

Calm yourself, and rejoice, Mother,
 for my place is in the first sleigh, as befits a soldier and hero!

Mare

Who ordered you to go in the first sleigh?

Imant

No one, it was my wish.
 Where danger is hottest, honour is highest.

Mare

This does not bode well.
 To please me, Imant my son,
 do not go to the castle on St Thomas's Day, for it is the day of death.

Imant

A foolish, outdated notion that!

Tuomaanpäivänä,
 sillä kussakin säkissä piilee aseistettu mies.
 Kolmesataa miestä!
 Sakalan kukka ja latva!
 Kaikki Sakalan nuoret ja väkevät miehet.
 Tuleepa tulinen tappelus tuon kustakin säkistä
 mies miekka kädessä astuu
 ja vastustajaansa syyliksi tarttuu kuolemaa kiivaassa painiskelussa.
 Vaan linnan varusväki on asiasta tuiki tietämätön.
 Ja hurksaassa humalalla kaikki,
 sillä herra Komtuuri saapui eilen Tallinnasta ja tänään
 on linnassa julkijuhlat.
 Me otamme linnan äkkirynnäköllä.

Mare

Oletkos luvannut mennä mukaan, poikani Imant?
 Saivatko ne sinut ylipuhutuksi?
 Aiotkos mennä kadotuksen rekeen?

Imant

Rauhoita sinuas ja riemuitse äiti,
 sillä minun paikkani on ensimmäisessä reessä niin kuin soturin ja sankarin!

Mare

Kuka sinut ensimmäisen rekeen käski?

Imant

Ei kukaan, itse pyrin.
 Kussa vaara kuumiin, siellä kunniakin korkein.

Mare

Tästä on hyvä kaukana.
 Ole minulle mielennouteeksi, poikani Imant,
 äläkä lähde Tuomaanpäivänä linnaan, sillä se on kuoleman päivä.

Imant

Vanhan kansan haihatusta kaikki!

Mare

It is the very truth!

Thomas is the plague and the black death in person.

Even if the others go, do not you go with them!

Imant

Mother, what has come over you?

Why do you now doubt, you who have yourself instructed me

to heed the call when I hear it?

Do you not know, Mother,

that my time has come to prove myself a man?

Mare

Your talk is all up in the clouds, my son!

You are butting your head against a wall.

7

This is a question of life and death.

I am old already, and a widow,

and my loins have withered, and if you should die,

I can no longer bear a son.

Oh, if I could but convince you, Imant my son!

Hear me, Imant my son!

Have no truck with them,

have no truck with them,

for this is the valley of death from which not one will return!

Six sons have been taken from me

and you are the seventh.

Hear me, hear me, Imant my son:

have no truck with them.

Imant

And this is your counsel, Mother!

8

Do you want people to ask in public: "Where is Imant?"

All the strong young men of Sakala will be there,

except Imant, son of Valdeko, hiding on top of his mother's stove.

Is that what you want?

Do you want your son to be called a coward?

Mare

Se on totinen tosi!

Tuomas on rutto ja mustasurma itse.

Jos toiset menevätkin, älä sinä mene mukaan!

Imant

Äiti, mikä sinuun lensi?

Miksi nyt siis epäroit, kun itse olet minua opastanut,

että menisin kun kutsun kuulen.

Etkös tiedä äiti,

että tiimani on läsnä ja minun aikani tehdä miesten tekoja tullut!

Mare

Sinun puheesi vaeltelee pilvissä poika!

Juokset sarvin vasten seinää.

7

Tämä on elämän ja kuoleman paikka.

Minä olen jo iällinen ja leski,

ja minun lanteeni ovat jo lakastuneet ja jos sinä kuolet,

en minä enää poikaa synnyttää taida.

Oi, jospa sinut ylitsepuhuisin poikani Imant!

Kuule minua poikani Imant!

Älä lähde heidän kiltaansa,

älä lähde heidän kiltaansa,

sillä tämä on kuoleman kuilu, josta yhdenkään ei pidä palaaman!

Kuusi poikaa on minulta vety

ja sinä olet seitsemäs.

Kuule, kuule minua Imant:

älä lähde heidän kiltaansa.

Imant

Ja tämä siis on neuvosi äiti!

8

Niin, tahdotko siis kysyttäväksi julki: »Missä on Imant?»

Kaikki Sakalan nuoret ja väkevät miehet ovat läsnä,

vaan Imant, Valdekon poika, piilleskelee äitinsä pankon päällä.

Niin, tätäkö siis tahdot,

tahdotko poikaasi petturiksi mainittavan?

The peasant has risen, Mother, at last,
are we not all at the castle's mercy?
But now, all that shall remain of Viljandi Castle is fire and blood.
And your last-born, Mother, will achieve great glory,
for my place is in the very first sleigh as befits a soldier and hero.

Where danger is hottest, honour is highest.
In the first sleigh is where I belong.
It is my turn, now, to act as a man.

Mare

Hear me, Imant,
Hear me, Imant, have no truck with them,
for this is the valley of death from which not one will return.
Hear me, Imant!
Do not join their throng.

Imant

You speak in vain, Mother!

Mare

Have no truck with them!
Hear me, Imant!

Imant

Be silent, Mother!

Mare

Imant! Imant!
(Mare throws herself at his feet.)
What does the freedom of my people matter,
the walls of Viljandi Castle crushed to pieces, if you are lost, Imant
my son!

Imant

9

Mother! Why did you bear me, Mother,
If you forget your very own counsel?

Maarahvas on nyt noussut, äiti, vihdoin,
emmekö kaikki ole linnan armoilla.
Vaan nyt ei pidä Viljannin linnasta jäämän jäljelle kuin tulta ja verta.
Ja kuopukseksi, äiti, pääsee suureen kunniaan,
sillä minun paikkani on aivan ensimmäisessä reessä niin kuin
soturin ja sankarin.
Kussa vaara kuumiin, siellä kunniakin korkein.
Ensimmäisessä reessä paikkani on!
Nyt on minun vuoroni tehdä miesten tekoja tullut.

Mare

Kuule minua Imant,
kuule minua Imant, älä lähde heidän kiltaansa,
sillä tämä on kuoleman kuilu, josta yhdenkään ei pidä palaaman.
Kuule minua Imant!
Älä lähde heidän joukkoonsa.

Imant

Turhaa puhetta, äiti!

Mare

Älä lähde heidän kiltaansa!
Kuule minua Imant!

Imant

Nyt vaiti, äiti!

Mare

Imant! Imant!
(Mare heittäytyy Imantin jalkojen juureen)
Mitä tulee minun heimoni vapautukseen
eikä Viljannin linnan muurien murskaan, jos sinä hukut, poikani
Imant!

Imant

9

Äiti! Miksi minut synnytit, äiti,
jos sinä unhoit omat opetuksesi.

But I must recall it
and fetch the golden ball that once rolled from heaven to your hearth.
It is time to go!
Will you not bid me farewell, Mother?
Do you not wish to commend your son to the Lord?
If not, so be it! God be with you, Mother!
(Throws the sack over his shoulder, grasps two short swords and departs.)

Mare

(Rushing after him)

Imant! Imant!

He has gone!

Gone as to the depths of a swamp!

Oh, sweet holy Jesus!

Help me!

(Stares fixedly before her, collapses to the floor beside the lynx and strokes its fur. Outside can be heard the swish of a sleigh. She leaps up.)

Oh Lord! Why do you persecute me?

Take me, do not leave me, but do not strike too hard!

Do not rob me of this last one!

Though all the winds of the world should blow,
he must not fall!

May all the others vanish before him!

I bore him,

I'll bear the pain of death on his behalf!

From me he came.

He is mine.

(Pulls on her cloak and hurries out.)

ACT II

Scene 1

The banqueting hall of Viljandi Castle. Knights, canons, priests, monks, Men-at-arms and minstrels. At the centre of the banqueting table is Goswin von Herike, to his right Bishop Eberhard.

Vaan minä olen ne muistava
ja noutava sen kultaisen kerän, joka kerran taivaasta tarhaasi kieri.
Aika on lähteä!
Etkös hyvästele minua, äiti?
Etkös heitä poikaasi Luojan haltuun?
Kun ei, niin ei! Jumala kanssasi, äiti!
(ottaa säkin olallensa, kaksi lyhyttä miekkaa käteensä ja lähtee)

Mare

(syöksyy hänen jälkeensä)

Imant! Imant!

Meni!

Meni kuin suosyöveriini!

Oh, kaunis pyhä Jessuke!

Auta minua!

(tuijottaa kiinteästi eteensä, lysähtää lattialle ilveksen viereen ja sivelee sen taljaa, ulkoa kuuluu reen ratinaa, syöksyy pystyyn)

Oh Luoja! Mitäs minua sorrat!

Ota, elikkä jätä, vaan älä liian lujaa lyö!

Tätä viimeistä ette minulta vie!

Vaikka kaikki maailman tuulet puhaltaisivat,

niin hänen ei pidä lankeeman!

Ennen kadotkoot kaikki muut!

Minä synnytin hänet,

minä kannan kuoleman vaivat hänen tähtensä!

Minusta hän on tullut.

Hän on minun.

(vetää viitan päällensä ja kiiruhtaa ulos.)

II näytös

1. kuvaelma

Viljannin Ordolinnan juhlasali. Ritareita, tuomioherroja, pappeja, munkkeja, asevartijoita ja leikareita. Keskellä pitopöytää Goswin von Herike, hänestä oikealle piispa Eberhard.

Male chorus

10

Bibit hera, bibit herus,
Bibit miles, bibit clerus,
Bibit pauper et egrotus,
Bibit exul et ignotus,
Bibit ista, bibit ille,
Bibunt centum, bibunt mille!
Bibit hera, bibit herus,
Bibit miles, bibit clerus,
Bibit hera, bibit herus.

48

Bibit ista, bibit ille,
Bibunt centum, bibunt mille!

[The mistress drinks, the master drinks,
The soldier drinks, the priest drinks,
The poor man drinks, the sick man drinks,
The exile drinks, the stranger drinks,
The man drinks, the woman drinks,
A hundred drink, a thousand drink,
The mistress drinks, the master drinks,
The soldier drinks, the priest drinks,
The mistress drinks, the master drinks.]

Goswin von Herike

(Rising)

11

Your safety is assured, say I,
dear guests and brothers-in-arms,
for not a single danger threatens tonight
either Viljandi Castle or Livonia,
for as sure as I am Goswin von Herike, Castellan of Viljandi!
So let the merriment well forth in your veins
and bubble like the golddest of all liquor,
and may the love songs and other seemly games
dispel all thoughts of any new harassment!

Mieskuoro

10

Bibit hera, bibit herus,
Bibit miles, bibit clerus,
Bibit pauper et egrotus,
Bibit exul et ignotus,
Bibit ista, bibit ille,
Bibunt centum, bibunt mille!
Bibit hera, bibit herus,
Bibit miles, bibit clerus,
Bibit hera, bibit herus.

Bibit ista, bibit ille,
Bibunt centum, bibunt mille!

[Emäntä juo, isäntä juo,
sotilas juo, pappi juo,
köyhä juo, sairas juo,
karkoitettu juo, muukalainen juo,
tämä juo, tuo juo,
sata juo, tuhat juo!
Emäntä juo, isäntä juo,
sotilas juo, pappi juo,
emäntä juo, isäntä juo.]

Goswin von Herike

(nousee)

11

Olkaat vahvassa turvassa sanon minä,
kallit vieraat ja aseveljet,
sillä tänä ehtoonä ei yksikään vaara uhkaa
Viljannin linnaa eikä Liivinmaata,
niin totta kuin minä olen Goswin von Herike, Viljannin Komtuuri!
Vaana suokaatte riemun suonissanne kumpuilla
ja kuplia niin kuin kultaisimman viinan,
ja upottakoot lemmenviisut ynnä säädylliset leikit
unhoitukseen uuden vainon uhan!

Minstrel

12

Just as the sunlight hastens to the morn
my fondest game, joy, seeks to you adorn...
Upon my knee, ah, were my dearest now!
A kiss were not amiss upon her brow?

The sun sinks deep into the wood's embrace,
my dearest sleeps, a dream upon her face.
Upon my knee, ah, were my dearest now!
But I must journey on, to longing bow.

13

Sword dance

14

Fantastic dance

Scene 2

Male chorus

15

Bibit hera, bibit herus,
Bibit miles, bibit clerus,
Bibit pauper et egrotus,
Bibit exul et ignotus,
Bibit ista, bibit ille,
Bibunt centum, bibunt mille!

Man-at-arms

(A man-at-arms comes rushing in)

My Lord and Master, an aged woman...

Goswin von Herike

Who let the woman in?

Man-at-arms

My Lord, she bears a very weighty message.

Leikari

12

Niin kuin kirkas päivänkilo entää aamuhun
niin mun lempein leikki, ilo, tuntijaksen sun...
Polvell' ah ois armas tuutu, tuuti, tuuti, vain!
Suukost' ethän kulta suutu...tuuti lintuain!

Päivä painuu metsän syltiin, armas uinahtaa,
kaihoo unet kaukokyliin, huulet suudelmaa,
Polvell' ah ois armas tuutu, tuuti kultuain!
Mutt' ei matka muuksi muutu, kaiho kasvaa vain.

13

Miekkatanssi

14

Fantastinen tanssi

2. kuvaelma

Mieskuoro

15

Bibit hera, bibit, herus.
Bibit miles, bibit clerus,
Bibit pauper et egrotus,
Bibit exul et ignotus,
Bibit ista, bibit ille,
Bibit centum, bibunt mille!

Asevirtija

(muuan asevirtija syöksyy sisään)

Herra Komtuuri, ijällinen vaimoihminen...

Goswin von Herike

Kuka päästi vaimon sisään?

Asevirtija

Herra, hänellä on tuiki tähdellistä asiata.

Mare

(The men-at-arms make to restrain her)

Do not restrain me!

For I have come to warn you.

Goswin von Herike

What says she? Silence all!

Come closer, woman.

From whence you come? Who are you?

Answer me!

Mare**16**

50

That is mine and God's affair!

Do you not see?

A red cloud rests o'er Viljandi Castle.

The walls of Viljandi Castle will crumble to the ground,

Till they are lowlier than the grass upon the earth.

Men

A sorceress she is!

'Tis Mare, widow Valdeko.

A gust of wind has borne her hither from Saaremaa!

(The wind howls through the hall, the candles flutter)

Mare

'Tis a lie!

I am no sorceress!

Do you not hear, Viljandi Castle is in danger and I have come

to warn you.

Goswin von Herike

Whence know you this, woman?

Mare

Whence know I?

The trees in the forest told me!

Mare

(asevartijat lähestyvät Mareä sitoakseen hänet)

Älkää kiskoko minua!

Minä tulin teitä varoittamaan.

Goswin von Herike

Mitä hän sanoi! Vaiti kaikki!

Tule lähemmäksi vaimo.

Kustas tulet? Kuka olet?

Vastaa!

Mare**16**

Se on minun ja Jumalan asia!

Ettekö näe!

Viljannin linnan yllä lepää punainen pilvi.

Viljannin linnan muurit murenevat maan tasalle,

kunnes ne ovat matalammat maan ruohoa.

Miehet

Velho se on!

Se on Mare, Valdekon leski.

Se on tullut tuulispäässä Saaremaalta!

(tuulen suhahdus läpi salin, kynttilät leppattavat).

Mare

Se on valhe!

Minä en ole velho!

Ettekö kuule, Viljannin linna on vaarassa ja minä tulin

varoittamaan teitä.

Goswin von Herike

Mistä tietosi sait, vaimo?

Mare

Mistä sain?

Metsän puista!

Goswin von Herike

I warn you, weigh your words,
lest they wind a rope around your neck.

Mare

The peasant has risen,
and a new St George's Night will fall on Viljandi Castle.
And nothing will remain but fire and blood.

Goswin von Herike

The peasant has risen?
Did you hear what this woman said?

17

Finis festo!
Why did you come, woman?
Answer, I say!
Did you come alone?
Did anyone know you were coming?

Mare

No one but God in heaven and me.

Goswin von Herike

What payment for your tidings? What is the price?
Do you wish for your reward in gold?

Mare

You can bury your gold in the swamp.

Goswin von Herike

Then why did you come?
Is this the work of revenge?
Woman, do not delay!
Say what you know!

Mare

18

First I want my son, Lord!

Goswin von Herike

Minä sanon sinulle, punnitse sanasi,
ettet niistä vielä kaulaasi hirttoköyttä kierrä.

Mare

Maarahvas on noussut,
ja uusi Jyrinyö on lankeeva yli Viljannin linnan.
Eikä siitä ole jäljelle jääpää kuin tulta ja verta.

Goswin von Herike

Maarahvas on noussut?
Kuulitteko tämän vaimon puhetta.

17

Finis festo!
Miksis tulit vaimo?
Vastaa tähän!
Tulitko yksin?
Tiesikö kukaan tulostasi?

Mare

Ei muut kuin Jumala taivaassa ja minä itse.

Goswin von Herike

Mitä viestis maksaa? Mikä on sen hinta?
Tahdotkos palkkasi kullassa?

Mare

Voitte kuopata kultanne suohon.

Goswin von Herike

Miksis siis tulit?
Onkos tämä koston työtä?
Vaimo, älä viivytele!
Puhu minkäs tiedät!

Mare

18

Tahdon ensin poikani, herra!

Goswin von Herike

Your son?

What have we to do with your son?

Do you mean your son is in league with the rebels?

Answer me, woman!

Yes or no?

Mare

Would I be here otherwise?

Would I have come,

were he not in league with them?

Truly I would not be standing here!

The Castle has taken six young sons from me,

but Imant is the seventh!

He is in the first sleigh,

Imant, my son is in the first sleigh.

Goswin von Herike

The sleigh? What sleigh?

Mare

The sleigh of all perdition.

Aimed he for the first sleigh as a crane the foremost of the wedge.

I will tell you all!

But first give me your pledge that his bones,

his limbs will not be harmed!

Goswin von Herike

I give you my Castellan's word of honour, woman:

You shall have your son!

And now,

say what you know!

Mare

I may have him?

Alive?

Goswin von Herike

I told you so!

Goswin von Herike

Poikasi?

Mitä tulee meidän sinun poikaasi?

Onko siis poikasi kapinallisten killassa?

Vastaa tähän vaimo!

Onko vai ei?

Mare

Olisinko minä muuten täällä!

Olisinko tullut!

Ellei hän olisi heidän killassansa.

En minä totisesti seisoksi tässä!

Linna on vienyt minulta kuusi nuorta poikaa,

vaan Imant on seitsemäs!

Hän on ensimmäisessä reessä,

Imant, minun poikani on ensimmäisessä reessä.

Goswin von Herike

Reessä? Missä reessä?

Mare

Kaiken kadotuksen reessä.

Pyrki ensimmäiseen rekeen niin kuin kurki kiilan päähän.

Minä kerron kaikki!

Vaan ensin vannokaatte valalla, että hänen on oleva luut,

jäsenensä eheät!

Goswin von Herike

Minä annan sinulle kaikkein kuullen komtuurin sanani, vaimo:

sinä olet poikasi saapa!

Ja nyt,

puhu, mitä tiedät!

Mare

Minä saan hänet?

Elävältä?

Goswin von Herike

Johan sen sanoin!

Mare

They will not bring the dues to the castle today, though it is St Thomas's Day. They have a hundred sleighs, but in each sack is an armed man!

There are three-hundred men in all.

They are conferring together in the forest and intend to take Viljandi Castle by storm tonight and to kill all its guards, right down to the last man!

Goswin von Herike

Who intend to?

Mare

The men of Sakala!

Three-hundred men of Sakala!

Goswin von Herike

Do you not realise, woman, that after this you will be cast out by your own people?

Mare

'Tis all the same to me,
all God's winds and weathers.

I will have my son and you the knowledge.

Goswin von Herike

19

Knights of the Sword!

Viljandi Castle and the Livonian Order are in danger.

The peasant has risen!

Are we not all soldiers in Christ and crusaders?

Male chorus

Soldiers in Christ!

Goswin von Herike

Those treacherous due-bearers,

are they not enemies of the Church and Christ?

Mare

He eivät tuokaan tänäpäpä veroviljaa linnaan, vaikka onkin Tuomaanpäivä.

Heillä on sata rekeä vaan kussakin säkissä on aseistettu mies!

Heitä on yhteensä kolmesataa miestä.

He pitivät neuvoa metsässä

ja he aikovat ottaa tänä ehtoonä Viljannin linnan äkkirynnäköllä ja tappaa sen varusväen viimeiseen mieheen saakka!

Goswin von Herike

Ketkä aikovat?

Mare

Sakalan miehet!

Kolmesataa Sakalan miestä!

Goswin von Herike

Etkös tiedä vaimo että tämän jälkeen olet omltasi ylönnannettu?

Mare

Minulle on kaikki yhdentekevätä,
kaikki Jumalan tuulet ja ilmat.

Minä saan poikani, te saitte tiedon.

Goswin von Herike

19

Kalparitarit!

Viljannin linna ja Ordon valta Liivinmaalla on vaarassa.

Maarahvas on noussut!

Emmekö me ole Kristuksen sotamiehiä ja ristiritareita kaikki!?

Mieskuoro

Kristuksen sotamiehiä!

Goswin von Herike

Nuo kavalat veronkantajat,

eivätkö he ole kirkon ja Kristuksen vihämiehiä?

Male chorus

Enemies of Christ!

Goswin von Herike

Let us without delay then set upon them
in the name of Christ and the holy Virgin:
Ring the alarm bell!
To arms!

*(The alarm bell rings. Clashing of weapons. Soldiers rush
across the stage.)*

Male chorus

54 Oh blessed Virgin, show us you are our mother.
Oh blessed Virgin, show us you are our mother.

Mare

20

Lord...

Goswin von Herike

What do you want?

Mare

... my son...

Goswin von Herike

You will have your son.

Mare

How do I know that?

Goswin von Herike

Do you not understand that I have given you my word as Castellan,
woman?
It is upon my honour.

Mieskuoro

Kristuksen vihamiehiä!

Goswin von Herike

Niinpä käykäämme sitten viipymättä heidän kimppuunsa
Kristuksen ja pyhän Neitsyen nimeen:
Soittakaa hätäkelloa!
Aseisiin!

*(Hätäkello läppää. Aseitten kalsketta. Sotamiehiä rientää
yli näyttämön.)*

Mieskuoro

Oi autuas Neitsyt, näytä että olet äitimme.
Oi autuas Neitsyt, näytä että olet äitimme.

Mare

20

Herra...

Goswin von Herike

Mitä tahdot?

Mare

... poikani...

Goswin von Herike

Sinä olet poikasi saapa.

Mare

Mistä minä sen tiedän.

Goswin von Herike

Etkös ymmärrä, että minä olen antanut Komtuurin sanani, vaimo.
Se on kunnian sana.

Mare

What do I know of your Castellan's words and honour,
but Imant is dearer to me than my own blood!
If he is taken from me, I have neither stock nor shoot
and my disgrace will all have been in vain.

Goswin von Herike

I tell you, woman:
You shall have your son!

Mare

How do I know that you will not bring him back a corpse?

Goswin von Herike

I tell you this the third and last time:
You shall have your son!
Take this woman away!

Mare

Not even Viljandi Castle will rob me of this last!
He is alone in the first sleigh.
You will know him thus, he is in the first sleigh...
(The men-at-arms take Mare away)

Male chorus

Oh blessed Virgin, show us you are our mother.
Oh blessed Virgin, show us you are our mother.

Oath

This we swear.

Mare

Tiedänkö minä teidän komtuurin sanojanne ja kunniaanne,
vaan Imant on minulle kalliimpi kuin oma veripisarainen!
Jos hänet minulta viedään, ei ole minulla kantoa eikä vesaa
ja minun häpeäni on turhaa ratki.

Goswin von Herike

Minä sanon sinulle, vaimo:
Sinä olet poikasi saapa!

Mare

Mistä minä tiedän, että ette tuo häntä takaisin vielä vainajana?

Goswin von Herike

Minä sanon sinulle kolmannen ja viimeisen kerran:
Sinä olet poikasi saapa!
Viekää pois vaimo!

Mare

Tätä viimeistä ei vie minulta Viljannin linnakaan!
Hän on yksin ensimmäisessä reessä.
Tämä on tunnusmerkki, hän on ensimmäisessä reessä...
(vartijat vievät Maren pois)

Mieskuoro

Oi autuas Neitsyt, näytä että olet äitimme!
Oi autuas Neitsyt, näytä että olet äitimme!

Vala

Sen me vannomme.

CD 2

ACT III

Scene 1

A vault in Viljandi Castle. In the right-hand corner is a spiral staircase leading to the walls. Imant is lying on straw on the right-hand side in a daze, occasionally turning his bandaged head and moaning in his sleep. Mare is sitting motionlessly beside him. Imant tosses in his sleep.

1

Mare

2

Seisa veri, seisa veri,
joed jooksu, seisa veri,
Oh, sa rauda raudaseni,
Mötlesid puisse puutamaie,
Mötlesid luisse ja ihuje!
Seisa veri, seisa veri,
Viha metsa, valu tulde,
Abi ajast, abi nurmest,
Kuu kostja, päike päästja!

(Enter the Castellán with a small entourage.)

Goswin von Herike

3

I kept the Castellán's word, woman.
The word of Goswin von Herike, Castellán, is engraved in stone for ever more!
Do you not know, woman, that victory is ours?
There is in Sakala today a great wailing and gnashing of teeth, for the stench of death surrounds them.
But your son is alive.
Your gaze is deathly as the grave, woman.
I wish to know what you intend.
Do you wish to return to your people?

CD 2

III näytös

1. kuvaelma

Holvi Viljannin linnassa. Oikeanpuoleisessa kulmauksessa muurille johtavat kierreportaat. Imant makaa oljilla oikeanpuoleisella sivustalla horroksessa, pää sitessä toisinaan käännellen ja voihkaisten unissaan. Mare istuu hänen vierellään liikkumattomaksi kangistuneena. Imant vääntelehtii unissaan.

1

Mare

2

Seisa veri, seisa veri,
joed jooksu, seisa veri,
Oh, sa rauda raudaseni,
Mötlesid puisse puutamaie,
Mötlesid luisse ja ihuje!
Seisa veri, seisa veri,
Viha metsa, valu tulde,
Abi ajast, abi nurmest,
Kuu kostja, päike päästja!

(Komtuuri astuu sisään pienen seurueen kera)

Goswin von Herike

3

Minä pidin komtuurinsanani, vaimo.
Goswin von Heriken komtuurin sana on ikuisiksi ajoiksi kiviseen paateen kirjoitettu!
Etkö tiedä, vaimo, että voitto on meidän?
Vaan Sakalassa on tänäpäpä iso itku ja hammasten kiristys, sillä kuoleman suitsu ympäröi heitä.
Vaan sinun poikasi on elossa.
Sinun katsantosi on kalmankarvainen, kuin kuoleman, vaimo.
Tahdon tietää mitäs aijot?
Tahdotkos takaisin heimosi tykö?

Do you not know, woman, that your people will slay you,
like an outlaw, if you should seek their company?

Mare

No! No! No!
I'd rather be cast in the fire.

Goswin von Herike

Why not stay with your son at Viljandi Castle,
where you would be safe for the rest of your life?
You do not answer me!

Then follow us to the town of Riga, out of reach of your people's
revenge.

Not a single person will know you there, and you can be a stranger
amid the alien peasants.

You do not answer me! I see, of stubborn, obstinate disposition!

But the Lord has blessed us thanks to your weary legs.

I am responsible for you, woman.

Take that for your footsore pains

(Throws a purse of money on the floor.)

Mare

Take it,
I've already told you, cast it in the wolf's den.
(Imant stirs in his sleep.)

He's waking!

Come help me, Lord!

Goswin von Herike

Your are your own worst enemy, woman,
but now 'tis up to you!

Mare

4
Mother took the crib to the meadow
allea – aa, allea – aa,
Carried the cradle to the fallow
allea – aa, allea – aa.

Etkö sitten tiedä vaimo, että heimosi on tappava sinut,
kuin henkipaton, jos heidän luoksensa pyrit?

Mare

Ei! ei! ei!
Ennen pantakoon minut tuleen.

Goswin von Herike

Jää toki poikinesi Viljannin linnaan,
kussa sinulle taataan hyvä turva elinajaksesi.
Et vastaa!

Seuratkaa siis väkeämme Riian kaupunkiin, sinne ei heimosi kosto
yllä.

Siellä ei yksikään sinua tunne, vaan viivytte muukalaisina vieraan
rahvaan seassa.

Et vastaa! Oo, itsepintainen ja uppiskainen sukukunta!

Vaan Herra on siunannut meitä sinun jalkajuontesi kautta.

Minä olen vastuussa sinusta, vaimo.

Siinä sinulle jalkavaivoistasi.

(heittää rahapussin lattialle)

Mare

Viekää se,
johan sen sanoin, viekää se suden haudalle!
(Imant liikahtaa horroksessaan)

Hän herää!

Tule avukseni, Luoja!

Goswin von Herike

Itse olet oman henkesi vihamies, vaimo,
vaan nyt on vastaus sinun!

Mare

4
Emo vei heijan heinämaalle,
allea – aa, allea – aa,
kantoi kehdon kesannolle
allea – aa, allea – aa.

Imant

Mother, where am I?

Mare

Rest assured!

I am with you, Imant my son.

Imant

My head feels as if it is on fire.

Where are the others?

Mare

You have nothing to fear.

58 No so much as would stretch around your finger.

Imant

I am so tired still.

My head feels as if it's full of gut.

And speech comes to me as through a cloud.

Mare

Sleep now, sleep now!

Mother took the crib to the meadow

allea – aa, allea – aa,

Set a bird to rock the bough

allea – aa, allea – aa.

Imant

5

Cease your nursery rhymes, Mother!

Do you hear, where am I?

In whose hands is Viljandi Castle?

Answer me!

Answer me!

Answer me!

Imant

Äiti, missä olen?

Mare

Ole vakaa!

Minä olen tykönäsi, poikani Imant.

Imant

Pääni on kuin tuleen pistetty.

Missä ovat toiset?

Mare

Ei ole sinulla mitään hätää.

Ei niin paljoa, että sormen ympäri piisaisi.

Imant

Raukaisee yhä.

Pää on kuin suonia täynnä.

Puhekin kuuluu kuin pilven läpi.

Mare

Nuku nyt, nuku nyt!

Emo vei heijan heinämaalle,

allea – aa, allea – aa,

Pani linnun liikuttajaks'

allea – aa, allea – aa.

Imant

5

Jätä lastenlorut, äiti!

Kuuletko, missä olen?

Kenen käsissä on Viljannin linna?

Vastaa!

Vastaa!

Vastaa!

Mare

Answer I will indeed!
The Castellan and his men!

Imant

The Castellan and his men?
Is this not Viljandi Castle?
What are the two of us doing here?
How did you get here?
My head is so confused I cannot tell night from day.
Help me, Mother!

Mare

Help you I would though I should fall from grace!

Imant

Then speak!

Mare

If I speak, I lie.

Imant

What has happened?

Mare

Imant! Imant!
Your thoughts are wandering...

Imant

You keep evading and avoiding, evading and avoiding all the time!
Answer me!
Where are the others?

Mare

Answer I will indeed!

Mare

Vastaanhan toki!
Komtuurin ja hänen joukkojensa!

Imant

Komtuurin ja hänen joukkojensa?
Eikö tämä ole Viljannin linna?
Mitäs me täällä kahdenkesken teemme?
Mistäs sinä tänne tulit?
Pää on niin sekaisin, etten eroita yötä päivästä.
Autaa minua, äiti!

Mare

Auttaisin toki sinua vaikka autouteni menisi!

Imant

Puhu sitten!

Mare

Jos puhun niin valhettelen!

Imant

Mitä on tapahtunut?

Mare

Imant! Imant!
Sinun ajatuksesi uupuu...

Imant

Kierrät ja kaihdat, kierrät ja kaihdat kaiken aikaa!
Vastaa!
Missä ovat toiset!

Mare

Vastaanhan toki!

6

They have been slain!
All slain!
There, 'tis out now.
But you are alive!

Imant

Slain?
Then why am I alive?
Why?

Mare

Oh Lord, spare me this.

Imant

Why are your hands shaking, Mother?

Mare

A shadow fell over me,
it is so cold my heart is shivering.

Imant

All are slain?
Did you say...all...
(*Mare nods.*)
Three-hundred strong young men of Sakala
all dead.
Now I remember:
I wished to die, but the axes sank before me
and the enemy spears avoided me when I tried to fall on them.

Mare

Oh Imant, Imant,
were you still but a tiny baby at your mother's breast.

Imant

How did they get word of our coming?
There's the knot!

6

He ovat tapetut!
Kaikki tapetut!
No nyt olemme selvät!
Mutta sinä elät!

Imant

Tapetut?
Miksi siis minä olen elossa?
Miksi?

Mare

Oi Luoja, salli tämän ohitseni mennä.

Imant

Miksi sinun kätesi noin vapisevat, äiti?

Mare

Varjo lankesi ylitseni,
on niin vilu että sydän värisee.

Imant

Kaikki ovat tapetut?
Sanoitko... kaikki...
(*Mare nyökkää*)
Kolmesataa Sakalan nuorta ja väkevää miestä
kuolleita kaikki.
Nyt muistan:
Tahtooin kuolla, mutta tappararit taipuivat edessäni
ja vihollisen keihäänkärjet väistivät minua koska niihin syöksyä koetin.

Mare

Oi Imant, Imant,
jospa olisit vielä piskuinen pillti emosi parmoilla.

Imant

Kuinka he taisivat tietää tulostamme?
Siinä solmu!

My head is buzzing like a wasps' nest.
(Wrenches the bandage from his head)
Truly they must have known we were coming,
for the castle guards were ready to receive us.
But one has been a traitor in our midst.
Just as Judas Iscariot betrayed Christ for thirty pieces of silver.

Mother!
Do you know anything about this?

Mare

How could I?
How could I know?
I know nothing!
God knows all.
Oh how the strength flows from my knees.

Imant

7

Do not ramble, Mother!
Why am I alive?
Why was I spared, why were the others slain?
Mother, answer me!
In the name of God:
Was it you who betrayed us to Viljandi Castle?
How much did you get?
How much was the blood money of my brothers?
Did you get money?
Is your throat filled to the brim with gold?
(Notices the money on the floor)
Golden coins!
Oh thou light of the bloody God!!
So it was you, Mother, who sold us and there is the blood money?

Mare

I have not touched the money,
it is a burning lie!
Do you hear?
I have not sullied my hand with it!

Pääni surisee kuin vaapsahaipesä.
(repii siteen päästään)
Totisesti heidän piti tulostamme tietämän,
sillä linnan varusväki oli valmis vastaanottamaan meitä.
Vaan yksi on ollut petturi joukostamme.
Niin kuin Juudas Iscariot Kristuksen petti kolmestakymmenestä
hopeapeningistä.
Äiti!
Tiedätkö sinä tästä?

Mare

Mistäs nyt minä?
Mitäs minä tietäisin.
Minä en tiedä mitään!
Jumala tietää kaikki.
Kas kuinka voima valahti polvistani.

Imant

7

Älä sekoita, äiti!
Miksi minä elän?
Miksi minut säästettiin, koska toiset tapettiin?
Äiti, vastaa!
Jumalan nimessä:
Sinäkö meidät Viljannin linnalle kavalsit?
Paljonkos sait?
Mikä oli veljieni verihinta?
Saitkos rahaa?
Onkos kurkkusi kukkuroilla kultaa?
(huomaa rahat maassa)
Kultakolikoita!
Oi sinä verisen Jumalan valkeus!!
Sinä siis myit meidät, äiti, ja tuossa ovat verirahat?!

Mare

En ole kajonnut rahoihin,
se on tulinen valhe!
Kuulitko!
En ole satuttanut kättäni niihin!

Imant

It is beyond belief!
 So what did you demand as payment?
 What did you get?
 Answer me!

Mare

I got you,
 Imant my son,
 I got you,
 and nothing else,
 and now you know.

62 Imant

Me?
 So I am the price of my brothers' blood?
 My heart makes to burst from my mouth.
 Mother, so it is true that you did it?

Mare

It is true!
 I did it!

8

Hear me, Imant my son, for so it is:
 I hurried to Viljandi Castle and informed the Castellan of your intentions.
 For the price of your life I sold the strong young men of my people,
 I saw them lying on the ground and their hearts' blood had run dry!

I winched up water from the castle well and see:
 it was blood!
 I counted the heads of the strong young men in the sleigh,
 as if they were stones in a field!
 But you were not among them, Imant my son!
 Because you live!

Imant

Oh mother mine, what evil you have wrought!
 What will become of me now, there is nowhere I can go.

Imant

Ei tässä enää usko auta!
 Mitä sitten palkaksesi vaadit?
 Mitä sait?
 Vastaa!

Mare

Sain sinut,
 poikani Imant,
 sinut sain,
 en muuta mitään,
 ja nyt sen tiedät.

Imant

Minut?
 Minä olen siis veljieni veren hinta.
 Sydän on singota suusta.
 Äiti, se on siis totta, että tämän teit!

Mare

Se on totta!
 Minä sen tein!

8

Kuule minua, poikani Imant, sillä näin on:
 Minä riensin Viljannin linnaan ja minä ilmaisin komtuurille aivoituksenne.
 Sinun henkesi hinnasta myin minä heimoni nuoret ja väkevät miehet,
 minä näin heidän makaavan maassa ja heidän sydänverensä oli vuotanut kuiviin!
 Minä vinttasin linnan kaivosta vettä ja katso:
 se oli verta!
 Minä laskin reissä nuorten ja väkeväin miesten päitä,
 niin kuin peltokiviä!
 Vaan sinä et ollut heidän joukossansa, poikani Imant!
 Sillä sinä elät!

Imant

Oi emoni, pahoinpa olet tehnyt!
 Minnekkä minä nyt tästä joudun, ei ole minulla minnekkä mennä.

Mare

I know!

I know!

I have thought it out already!

Once, by the river bank, I found a cave,
a relic of the years of persecution.

No one knows of it.

Let us hide there, until the marshes freeze and we can flee across
the sea to Finland!

I will not leave you alone, Imant my son,
amid furious and angry people!

A costly ransom I have paid for you.

No longer have I any kin, no fellow peasants,
but like a bough am I severed from my people's tree.

No others are there but you and me, you and me!

No others but you and me, you and me, Imant my son!

So have I loved you, Imant my son,

so dear are you to me,

Imant my son!

Imant

(In a weary voice)

9

Be gone from me, Mother, that I may be alone!

I am so weary,

As if before sleep.

I will lay me down here as on the long bier straw,
here to await the sleep of death,
never to wake again.

Rather were I prey to the lynxes in the forest
than in the company of humans, others like me.

You horrify me, Mother,

and if I but wait a moment longer

I will sorely curse the blood from which I was born
and the breasts that suckled me.

Let me go!

Do not restrain me, Mother!

Do you not hear how they murmur?

Mare

Minä tiedän!

Minä tiedän!

Kaiken jo valmiiksi mietin!

Löysin kerran joen kaltaalta onkalon,

vainovuosien jäljiltä.

Kukaan ei siitä tiedä.

Piileskellään siellä, kunnes suot jäätyy ja paetaan yli meren
Suomeen!

En jätä minä sinua yksin, poikani Imant,
tuimain ja kiukkuisten ihmisten keskelle!

Kalliit lunnaat sinusta maksoin.

Ei ole minulla enää heimoa, eikä rahvasta,
vaan niin kuin oksa olen minä irtileikattu heimoni puusta.

Ei ole muuta kuin sinä ja minä, sinä ja minä!

Ei muuta kuin sinä ja minä, sinä ja minä, poikani Imant!

Näin olen sinua rakastanut, poikani Imant,

niin olet kallis minulle.

Poikani Imant!

Imant

(uupuneella äänellä)

9

Mene tyköäni, äiti, että jäisin yksin!

Minua niin uuvuttaa,

niin kuin unen edellä.

Panen maata tähän niin kuin pitkille oljille,

kuoleman unta odottaakseni,

enkä enää herää.

Parempi olisi minun olla metsän ilvesten ilmoilla,
kuin ihmisten, kaltaisten seassa.

Minä kammahdan sinua, äiti,

ja jos vielä hetkeksikään jään,

niin kiroan kipeästi sen veripisaraisen, josta synnyin

ja ne rinnat, joita imin.

Päästä minut!

Älä pidätä minua!

Etkös kuule kuinka ne supattavat!

They are at my heels:
Do you not hear how they whisper: brother-slayer, brother-slayer!
The death beetle ticks in a crack in the wall:
brother-slayer, brother-slayer!
My heart beats in my breast: brother-slayer!
Leave you I must, Mother!

Mare

Where are you going, Imant my son?

Imant

I know not, Mother!
Away from you I am going,
into the earth, a hole in the rock,
beneath the broad heavens!
But go away I must,
else I will be for ever more as a vagrant on this earth.
And I will not return before the Day of Judgement, Mother!
There up on high we'll meet again,
face to face.
A star shot at my birth, Mother!
See how fiery is the eddy of eternity and the flare of the heavenly forge
from which I once leapt as a spark to your bosom.
Blood has always drawn us together,
we are of the same root and shoot,
blessed the breasts that suckled me.
I always took after you, as if I had dropped from your mouth!
I see more blessed meadows and more shining clouds, Mother!
All is one there,
life and death,
there is no guilt or shame,
only joy for ever more!
There must I go,
there must I go,
to the join the Lord's flock,
to join the Lord's flock!
All is one there,
life and death,

He ovat kintereilläni:
Etkös kuule kuinka ne kuiskaavat: velisurmaaja, velisurmaaja!
Tuonen toukka tikittää seinän raossa:
velisurmaaja, velisurmaaja!
Sydän rinnassa lyö: velisurmaaja!
Minä lähdän luotasi pois, äiti!

Mare

Minnekkä lähdet, poikani Imant!

Imant

En tiedä, äiti!
Pois luotasi ma lähden,
maan sisään, kiven koloon,
laajan taivaan alle!
Mutta pois minun on mentävä,
sillä muuten olen tästälähtein maan päällä kuin kulkuvieras.
Enkä tule takaisin ennen kuin Jumalan julkituomiolle, äiti!
Siellä korkeudessa kohdataan,
kasvot kasvoja vastaan.
Tähti lensi syntyissäni, äiti!
Katso kuinka tulinen on ijäisyyden pyörre ja taivaan ahjon leiskutus,
josta kerran kipinäisenä helmaasi kimposin.
Meitä on veri aina yhteen vetänyt,
me olemme samaa juurta ja vesaa,
ihanin rinnoin minua imetit.
Minä tulin aina sinuun, niin kuin olisin suustasi pudonnut!
Nään autuaampia niittuja ja palavampia pilvenpalteita, äiti!
Kaikki on siellä yhtä,
elämä ja kuolema,
ei ole siellä syytä eikä häpeätä,
vaan ilon kilvoitus iankaikkiselta!
Sinne minun on mentävä,
sinne minun on mentävä,
Luojan karjaan,
Luojan karjaan!
Kaikki on siellä yhtä,
elämä ja kuolema,

there is no guilt or shame,
only joy for ever more!
There will I go,
whence once the fiery ball shot to your bosom, Mother!
Mother, farewell!
(Rapidly climbs the spiral stairs and casts himself down from the top of the wall)

Mare

(Falls to the ground as if felled by a scythe)

Curtain

10

Interlude

Scene 2

By Viljandi Lake, late morning before the winter sunrise. The waters of the lake, covered in a thin layer of ice, glitter between the bare birch trunks. Left, a mass grave that has not been covered over. In the sleigh, from which the horse has been unharnessed, lies Imant's body, covered in a horse blanket. Mare is sitting by his body. Mango is standing to one side.

Female chorus

(Offstage)

11

Bear to the grave, bear to the grave,
bear to the grave my dear one.
For ever more, for ever more,
bear to the grave my dear one.

Open, doors of the sun, to him who is in my thoughts!

Bear to the grave, bear to the grave
my dear one for ever more.

Ah ---

ei ole siellä syytä eikä häpeätä,
vaan ilon kilvoitus iankaikkisesti!
Menen sinne,
mistä kerran tulinen kehä tarhaasi kimposi, äiti!
Äiti, nyt hyvästi jää!
(kapuaa kiireesti kiertoportaita ylös ja syöksyy alas muurin harjalta)

Mare

(taittuu maahan kuin viikatteella lyöty)

Esirippu.

10

Välisoitto

2. kuvaelma

Viljannin järven ranta, myöhäinen aamupäivä ennen talvista auringonlaskua. Koivujen paljaitten runkujen lomitse kimaltaa järven jääriitteinen selkä. Vasemmalla umpeenluomaton joukkohauta. Reessä, jonka edestä hevonen on riisuttu, Imantin ruumisen loimella peitettyinä. Mare istuu Imantin ruumiin vierellä. Mango seisoo sivummalla.

Naiskuoro

(näyttämön takana)

11

Viekää hautaan, viekää hautaan,
viekää hautaan minun omani.
Ijäks' kaikeks', ijäks' kaikeks',
viekää hautaan minun omani.

Auetkaat, auringon ukset, ajateltuiselleni!

Viekää hautaan, viekää hautaan
minun omani ijäks' kaikeks'!

Aa ---

Mango**12**

Imant, son of Valdeko is dead,
a young warrior he was, brave and without fear.

Mare

A young warrior he was, brave and without fear.

Mango

We know he wanted to be in the first sleigh, where the danger is hottest.

Mare

66 That is so, he wanted to be in the first sleigh, where the danger is hottest.

Mango

Oh woe is you, widow Valdeko!
You had seven sons and this was the last.

Mare

It is as you said.
I had seven sons and this was the last.

Mango

A brave man he was, and inherited his mother's strength of character.

Mare

A brave man he was...
Mango, it is as if all is galloping fiercely before my eyes.

Female chorus*(Offstage)*

Bear to the grave, bear to the grave,
bear to the grave my dear one.

Mango

My heart bleeds for you.
Goodness knows when the last crumb passed your lips!
Where have you been? You have not been seen at home.

Mango**12**

Imant, Valdekon poika on kuollut,
hän oli nuori soturi, uljas ja pelkoa paitsi.

Mare

Hän oli nuori soturi, uljas ja pelkoa paitsi.

Mango

Me tiedämme, että hän pyrki ensimmäiseen rekeen, kussa vaara kuumin.

Mare

Niin on, hän pyrki ensimmäiseen rekeen, missä vaara on kuumin.

Mango

Voi sinuas, Valdekon leski!
Sinulla oli seitsemän poikaa ja tämä oli viimeinen.

Mare

Niin on kuten sanoit.
Minulla oli seitsemän poikaa ja tämä oli viimeinen.

Mango

Hän oli rohkeata rotua ja emonsa luonnosta hän lujtuensa peri.

Mare

Hän oli rohkeata rotua...
Mango, niin kuin kaikki kiittäisi tulista ravia silmäini ohitse.

Naiskuoro*(näyttämön takana)*

Viekää hautaan, viekää hautaan,
viekää hautaan minun omani.

Mango

Veri tuntee veren vaivan.
Ties milloin sait viimeisen murenen hampaan alle!
Missäs lienet ollut kun ei ole kotosalla näkynyt.

Female chorus

(Offstage)

For ever more, for ever more,
bear to the grave my dear one.

Mango

(Supporting Mare)

Even your head has turned grey overnight.

Mare

Do not come near me!
Do not touch me!
The emptiness of this heart not even God can fill!
One death before me, another in my heart.

Mango

She quivers like an iris.

Female chorus

Bear to the grave, bear to the grave
my one and only.
Bear to the grave, bear to the grave
bear to the grave my one and only,
bear to the grave for ever more!

Mare

Ah, that song, that song, it accuses me.
Guilt stands before me like a wall.

Mango

Guilt?
What guilt, Mare?

Mare

Nothing, nothing, Mango.

13

Now you may take to his grave Imant my son.
I would weep,
but the drops no longer flow from my eyes.

Naiskuoro

(näyttämön takana)

Ijäksi' kaikeks', ijäksi' kaikeks'
hautaan minun omani.

Mango

(tukien Marea)

Pääkin on käynyt yhdessä yössä harmaaksi.

Mare

Älä tule lähelleni!
Älä koske minuun!
Tämän sydämen tyhjyyttä ei taida Jumalakaan täyttää!
Toinen kuolema edessä, toinen sydämessä.

Mango

Värisee kuin kurjenmieikka

Naiskuoro

Viekää hautaan, viekää hautaan,
minun ainoani.
Viekää hautaan, viekää hautaan,
viekää hautaan minun ainoani.
Viekää hautaan, ijäksi' kaikeks'!

Mare

Ah, tuo laulu, tuo laulu, se syyttää minua.
Syy seisoo edessäni kuin seinä.

Mango

Syy?
Mikä syy? Mare!?

Mare

Ei mitään, ei mitään, Mango!

13

Nyt saatte viedä hautaan poikani Imantin.
Itkisin,
vaan ei heru enää vesi silmään.

Mango

Why was Imant's body not sent from the castle with the others?!

(Four men with white beards appear and silently pick up Imant's body.)

Mare

Old men!

Only old men?

Is there no longer a youngster among the men of Sakala?

Mango

Bear to the grave Imant, son of Valdeko, he was a warrior young and without fear.

Female chorus

Bear to the grave, bear to the grave,
bear to the grave for ever more!

Male and female chorus

Open, doors of the sun, to him who is in my thoughts!

Bear to the grave, bear to the grave
my dear one.

Ah ---

Mare

Oh God, no one knows but Thou in heaven and me.

Mango

What do they not know, Mare?

Mare

Nothing.

14

Give word now,

Sakala's eldest, and tell me how disaster fell,

how you all were miserably slain and failed to beat Viljandi Castle.

Mango

Kuka tietää, miksi ei Imantin ruumista annettu linnasta muitten mukana?!

(Neljä valkopaistaista vanhusta tulee tarttuen ääneti Imantin ruumiiseen)

Mare

Vanhuksia!

Vainko vanhuksia!

Eikö siis ole enää nuorta miestä Sakalaisten seassa.

Mango

Nyt viekää hautaan Imant, Valdekon poika, hän oli nuori soturi ja pekoa paitsi.

Naiskuoro

Viekää hautaan, viekää hautaan,
viekää hautaan ijäks' kaikeks'!

Mies- ja naiskuoro

Auetkaa auringon ukset ajateltuiselleni.

Viekää hautaan, viekää hautaan,
viekää hautaan minun omani.

Aa ---

Mare

Oi Jumala, kukaan muu ei tiedä kuin sinä taivaassa ja minä itse.

Mango

Mitä ei tiedä, Mare?

Mare

Ei mitään.

14

Nyt sanosta minulle,

Sakalan vanhin, ja kerro kuinka tuho tuli,

että te kaikki surkeasti hukuitte, ettekä voittaneet Viljannin linnaa.

Mango

Have I not told you already?

Some wretch betrayed us
and informed them of our intentions.

So that the castle men-at-arms were on the alert and knew of our coming.
The Castellán had been warned and made nought of our counsel in
advance.

Mare

What wretch could act so vilely?

Mango

There is a foul traitor in our midst!

Mare

Is the culprit in your hands already?

Mango

No.

Mare

Whom do you suspect?

Mango

No one yet,
but he is in our midst, who knows, maybe at this very moment!

Mare

What will you do to him when you get hold of him?

Mango

No mercy will he receive, that I say, upon my oath,
and as many blows will his body receive
as the strong young men whose death he caused.

Mango

Enkö jo sitä sanonut!

Joku katalasti kavalsi meidät
ja ilmiantoi aivoituksemme.

Niin että linnan varusväki oli varuillansa ja tiesi tulostamme.
Komtuurina oli varoitettu ja meidän neuvomme jo ennakolta tyhjäksi
tehty.

Mare

Kuka kurja taisi niin katalasti tehdä?

Mango

Meidän joukossamme on viheliäinen petturi!

Mare

Onko oikea jo käsissäanne?

Mango

Ei ole.

Mare

Ketäs epäilette?

Mango

Emme vielä ketään,
mutta hän on joukossamme, mitämaks' tänäkin hetkenä!

Mare

Mitä teette hänelle kun kiinni saatte?

Mango

Ei ole armahdusta saapa, sen sanon ja valalla vannon,
vaan yhtä monelta kuolemalta pitää hänen ruumiinsa ruhjottaman,
kun oli nuoria ja väkeviä miehiä surmalle antanut!

Mare

That is right,
you speak as a man,
so let it be,
and then what?

Mango

May he perish without beholding the moon or seeing the sun!
No peace will he find, above or beneath the soil,
but there to receive him in the halls of death will be the deceased
he so wretchedly betrayed!

Mare

That is right!
That is right!
May he be struck down by lightning!
May night no longer be night for him, nor daytime day!
May God Himself deal with him!

Mango

Mare! Come!
Let us go home!
Come! I will accompany you home.

Mare

Do not touch me!
I wish to be alone, I wish to be alone.
Go, I will follow soon,
go! Mango!

Mango

As you wish!

Mare

15
Now he is dead,
Imant my son is dead,
no one knows where the top of his head now sways.

Mare

Niin on oikein,
miehen puhetta,
niin tapahtukoon,
entä sitten?

Mango

Kadotkoon kuun kuulematta, päivän näkemättä!
Ei pidä hänellä rauhaa oleman, ei maan päällä, ei maan alla,
vaan tuonenkin tuvilla vastassa vainajat,
jotka hän kurjasti kavalsi!

Mare

Niin on oikein!
Niin on oikein!
Jumalan ilma käyköön hänen ylitsensä!
Älköön olko hänellä enää yö yöksi eikä päivä päiväksi!
Jumala itse vaivatkoon häntä!

Mango

Mare! Tule!
Mennään kotiin!
Tule! Saatan sinut kotiin!

Mare

Älä koske minuun!
Tahdon olla yksin, tahdon olla yksin.
Mene, tulen kohta jäljessä,
mene! Mango!

Mango

Kuten tahdot!

Mare

15
Nyt hän on kuollut,
minun poikani Imant on kuollut,
eikä kukaan tiedä kussa hänen latvansa huojuu.

All was in vain!
Treachery, shame and death.
And oh how weary I am of it all
and my heart is fettered with the cord of death.
All joy has wasted forever from my hands.
I am bare as a bone.
God blessed me with a young son,
his body as supple as the string of a bow,
and his curls dark and fragrant,
and his laugh as fresh as the morning dew
and the heat of the sun glowed from his eyes.
God blessed me with a young son.
He has claimed him back again.
But for Imant,
for Imant weep, I pray,
for he would have grown up to be a strong hero for Sakala!
Now he is dead,
Imant my son is dead,
and no one knows where the top of his head now sways.

No pardon will he receive...
May he perish without beholding the moon or seeing the sun!
No peace will he find, on earth or beneath the soil!
Thus it is right!
Thus it is right!
I did it!
I did it!
Oh Lord, great is my sin!
Great is my torment!
But it was for Imant's sake that I did it!
So greatly did I love him!
Night is no longer night for me, nor daytime day.
Before me lies night, and death is in my heart.

Female chorus

Bear him to the grave, bear him to the grave,
bear him to the grave, my dear one, ah ---

Kaikki oli turhaa ratki!
Kavallus, häpeä ja kuolema.
Vaan minä olen vaivasta sangen väsynyt
ja minun sydämeni on tuonen nuoralla sidottu.
Kaikki riemu on ijäksi kuihtunut käsistäni.
Minä olen paljas kuin luu.
Jumala siunasi minulle nuoren pojan,
hänen vartensa norja kuin jousessa jänne,
ja hänen kutrinsa tummat ja tuoksuvat,
ja hänen naurunsa raikas kuin aamuinen kaste
ja auringon palosta silmänsä loistivat.
Jumala siunasi minulle nuoren pojan.
Hän peri hänet jälleen.
Vaan Imantia,
vaan Imantia itkeää,
sillä hänestä olisi varttunut Sakalalle väkevä sankari!
Nyt hän on kuollut,
minun poikani Imant on kuollut,
eikä kukaan tiedä, kussa hänen latvansa huojuu.

Ei ole hän armahdusta saapa...
kadotkoon kuun kuulematta päivän näkemättä!
Ei pidä hänellä rauhaa oleman, ei maan päällä, ei alla!
Näin on oikein!
Näin on oikein!
Minä sen tein!
Minä sen tein!
Oh, Luoja, suuri on syntini!
Suuri on tuskani!
Vaan Imantin takia tämän tein!
Näin suuresti häntä armastin!
Ei ole minulla enää yö yöksi eikä päivä päiväksi.
Minulla on yö edessä ja kuolema sydämessä.

Naiskuoro

Viekää hautaan, viekää hautaan,
viekää hautaan minun omani, aa...

Mare

TB

That song again!

That song again!

The fire flares towards her who lit it.

They stand against me as the forest does the wind!

Now I am ready, now I am ready,

to bear my sentence for the sake of my son,

Peasants of Sakala!

Women and men of Sakala!

Hear me, all, as I confess before God and humankind!

I, Mare, widow Valdeko,

72 betrayed you to Viljandi Castle for the price of Imant my son!

Here between heaven and earth I do confess it:

It was I who did it! Within me lies the guilt!

Mango

Mare! Mare!

(Crowd gesture in astonishment)

Be silent! Evil burns within you!

Mare

But Imant, my son, is innocent.

He is innocent, for he was the bravest of all amidst the young

Sakala warriors.

And when he heard what his mother had done, he took his leave of life.

(The crowd grows restless. Isolated threats and mutterings are heard.)

Why do you hesitate?

Why do you hesitate?

Let fly the arrows from your bows, men of Sakala

and pierce this heart, that it may be numbed of its pain!

Mango

Oh Mare, Mare!

Mare

TB

Taas tuo laulu!

Taas tuo laulu!

Tuli loimuaa sitä kohti, joka sen sytytti.

He seisovat minua vastaan niin kuin metsä vasten tuulta!

Nyt olen valmis, nyt olen valmis,

nyt kannan tuomioni poikani takia.

Sakalan rahvas!

Sakalan naiset ja miehet!

Kuulkaa siis kaikki, kun tunnustan julki Jumalan ja ihmisten edessä!

Minä Mare, Valdekon leski,

kavalsin teidät Viljannin linnalle poikani Imantin hengen hinnasta!

Tässä maan ja taivaan välillä sen tunnustan:

minä sen tein! Minä olen synnin paltto!

Mango

Mare! Mare!

(kansa osoittaa hämmästyksen merkkejä)

Ole vaiti! Paha palaa sinun sisälläsi!

Mare

Vaan Imant, minun poikani on syytön.

Hän on syytön, sillä hän oli urheista urhein Sakalan nuorten

soturien seassa.

Ja kun hän emonsa teosta kuuli, niin hän itse elämästä erkani.

(kansa liikehtii levottomana – kuuluu yksinäisiä uhkauksia ja mutinaa)

Mitäs epäroitte!

Mitäs epäroitte!

Nyt lähdetäkääät nuolet jousistanne, te Sakalan miehet

ja lävistäkää tämä sydän, että turtuisi sen tuska!

Mango

Oi Mare, Mare!

Chorus**17**

Strike her to the ground!
Strike her to the ground!
Strike her, strike her to the ground!

Sopranos

Where is my husband?

Altos

Where is my son?

Sopranos

Where is my husband?

Altos

Where is my son?

Sopranos

Where is... where is...?

Altos

...my son? ... my husband?

Women

Where is my son, my husband?

Men

Strike her, tear her apart!

Women

Strike, tear!

Men

Strike her, tear her apart!

Women

Strike, tear!

Kuoro**17**

Lyökää hänet maahan!
Lyökää hänet maahan!
Lyökää hänet, iskekää hänet maahan!

Sopraanot

Missä on minun mieheni?

Altot

Missä on minun poikani?

Sopraanot

Missä on minun mieheni?

Altot

Missä on minun poikani?

Sopraanot

Missä on ... missä on

Altot

... poikani? ... mieheni?

Naiset

missä on minun poikani, mieheni?

Miehet

Lyökää hänet, repikää hänet!

Naiset

Lyökää, repikää!

Miehet

Lyökää hänet, repikää hänet!

Naiset

Lyökää, repikää!

Chorus

Strike her, kick her! Strike her, kick her!

(The crowd stone Mare and fall upon her. As they disperse, she rises, dying.)

Mare

18

On summer nights the swans cried from the bay
on gloomy autumn eves the birds from your misty shores.
Now, on a night in early winter, I step into your icy, cold embrace.
Receive, black waves,
the heart of a mother who sinned
but on whom God Himself sought revenge
and who fell beneath her burden.
Forgive, black waves,
and grant oblivion.
Bring, black waves,
forgiveness and oblivion.

19

Up there on high, on the edge of the clouds, Imant my son awaits me,
there lies for us a new home where we may find peace eternal.
There, there, home, home to him, to Imant,
through the forest, through the silver dusk,
there at the golden threshold, there my son awaits me.

(Mare walks slowly down to the lake, enters the water and vanishes in the waves. The rosy rays of the setting sun cast a faint glow on the stage.)

Female chorus

Open, doors of the sun,
receive the heart of a mother
who sinned!
Grant forgiveness and oblivion!

Translation: Susan Sinisalo

Kuoro

Lyökää polkekaa! Lyökää polkekaa!

(Kansanjoukko kivittää Maren ja syöksyy hänen kimppuunsa. Kun rahvas hajautuu, Mare nousee kuolevana.)

Mare

18

Suviöinä joutsenet lahdeltasi joikui
syksyn synkän öinä usvalinnut rannoiltasi nousi.
Nyt, syystalven iltana hyisen kylmäsi syyliin minä astun.
Te mustat aallot ottakaa vastaan
äidin sydän joka syntiä teki
vaan jolle Jumala itse kosti
ja joka taakkansa alle sortui
Te mustat aallot
suokaa anteeksianto ja unohdus.
Te mustat aallot,
tuokaa anteeksianto ja unohdus.

19

Tuolla ylhäällä pilvien palteilla poikani Imant minua vartoo,
siellä aukee meille uusi koto, jossa rauhan ikuisen saamme.
Sinne, sinne, kotiin, kotiin hänen luoksensa, Imantin luokse,
metsän halki, hopeisen hämärän halki,
kultaisen porraspuun päässä poikani minua vartoo.

(Mare kävelee hitaasti kohti järven rantaa. Hän astuu veteen ja katoaa aaltoihin. Laskevan auringon säikeitten punerrus valaisee heikosti näyttämön.)

Naiskuoro

Auetkaa auringon ukset,
ottakaa vastaan äidin sydän,
joka syntiä teki!
Suokaa anteeksianto ja unohdus!

Recorded live at the Estonia Concert Hall, Tallinn, Sept. 10–11, 2004

Engineer: Enno Määemets

Producer: Laura Heikinheimo

Photo of Pykkänen: The Society of Finnish Composers

Historical photos: Finnish National Opera

Cover and inlay design: Cheri Tamminen

Booklet Editor: Riitta Bergroth

Executive Producer: Reijo Kiilunen

Produced in collaboration with the Finnish National Opera
and the Estonian National Opera.

Premiere in Helsinki, September 27, 1945

© Sibelius Academy

A 24 bit recording

© 2005 Ondine Inc.

Fredrikinkatu 77 A 2

FIN-00100 Helsinki

Tel. +358 9 434 2210

Fax + 358 9 493 956

e-mail ondine@ondine.fi

www.ondine.net

This recording was produced with support from The Finnish Cultural Foundation, Jenny and Antti Wihuri Foundation, Alfred Kordelin Foundation, the Foundation for the Promotion of Finnish Music (LUSES), the Finnish Performing Music Promotion Centre (ESEK), and the Finnish Institute in Estonia.